

Teisėjų tarybos konstitucinio statuso aspektų įžvalgos teismų finansavimo ir teisėjų atleidimo aktualijų kontekste

Egidijus Šileikis

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedros profesorius

Socialinių mokslų (teisė) daktaras

Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius

El. paštas: egidijus.sileikis@tf.vu.lt

Pagrindiniai žodžiai: Teisėjų taryba, teismų finansavimas, teisėjų atlyginimai, teismų savivalda, teismų nepriklausomumas, teisėjų paskyrimas, teisėjų atleidimas, apkalta teisėjui, Konstitucinis Teismas, valstybės biudžetas

Įvadas

Jei yra „konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje“ (Abramavičius, Jarašiūnas, 2004), tai analogiška dimensija Lietuvos teismų ir teisėjų savivaldoje ir savireguliacijoje pirmiausia turėtų būti siejama su 1992 m. Konstitucijoje nurodyta specialia įstatymo numatyta teisėjų institucija, t. y. Teismų įstatyme 2007–2023 m. sukonkretintos Teisėjų tarybos veiklos pagrindais ir jų konstitucinių aspektų doktrina. Be to, jei yra „modernybės filosofinis diskursas“ (Habermas, 2002), tai gali ir turėtų plėtotis tarpdisciplininis (finansinis teisinis ir politinis) diskursas dėl Teisėjų tarybos statuso modernybės stiprinimo, ypač biudžetinių asignavimų teismams planavimo ir koordinavimo būdų plėtimo aspektu.

Teisėjų taryba įgijo išskirtinį konstitucinį statusą, kuriuo įsispraudė ar buvo įsprausa į ekstraordinarinę *nešakinę* konstitucinės teisės sistemą (Kūris, 2003) ir tarsi pasitraukė iš ordinarinės *šakinės* administracinės teisės sistemos bei joje įstatymais sukuriama savivaldos formų notarų ar antstolių rūmų lygmeniu (Vitkutė, 2020), ne tiek dėl jai specialiai skirtų 1992 m. Konstitucijos pažodinių (eksplicitinių) nuostatų gausumo ar jų turinio išsamumo, kiek dėl jos teisinę padėtį sukonkretinusio Teismų įstatymo atitikties Konstitucijai išskirtinio išnagrinėjimo Konstituciniame Teisme 2006 m. gegužės pradžioje. Toks itin aktyvus abstrakčios normų kontrolės aspektų teisėjų savivaldos srityje išnagrinėjimas 2006 m. gegužės

9 d. buvo tarsi paskatintas ar nulemtas pasirengimo (apšilimo) po nepilno mėnesio, 2006 m. birželio 6 d., vykusiam kitokio reglamentavimo, susijusio su teisingumo vykdymo konstitucinės justicijos sistemoje pagrindais, atitikties Konstitucijai analogiškai aktyviam išnagrinėjimui.

Nuo teisingumo vykdymo sistemos trijose teismų sistemose sampratą supurčiusio ir trimis šešetais paženklinto Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo „2006.06.06“ nutarimo, kuris pagal svarbą *aktyvinančiai justicijai* (Šileikis, 2006, 51–60) pelnytai priskirtinas Lietuvos konstitucinės teisės doktrinos *lobynui*, galima įtariai ieškoti kažkokių intrigų Konstitucinio Teismo nutarimų priėmimo datų pasirinkimuose. Tačiau jokios karinės pergalės dienos *reinkarnacijos* nederėtų kreivai įžvelgti teisėjų savivaldos olimpą kardinaliai apvertusiam Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime, kuriame tiesiog *kirste iškirsta* ištisa „krūva“ tuometinio Teismų įstatymo nuostatų (žr. 18 išnašą) apie aukščiausią teisėjų savivaldos instituciją („Teismų taryba“), kurios ydingas pavadinimas pridengė kai kurių politikų ir tarnautojų narystę joje, tuo išprovokuodamas Konstitucinį Teismą pareikalauti įstatymų leidėjo laikytis pirminio tarybos įvardijimo varianto „Teisėjų taryba“ (žr. 3 skirsnį).

Tas įstatymo normų „rėžinis išskirtimas“, beje, nebuvo vien formalus techninis, kadangi kartu plėtota Teisėjų tarybos konstituciniam statusui aktuali doktrina, pvz., apie tai, kad Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkte numatytas teisėjo „poelgis“, kuriuo pažemintas teisėjo vardas, suponuoja ne tik atitinkamų faktų nustatymą (konstatavimą), bet ir jų vertinimą. Tokia doktrinos nuostata – konstitucinės teisės *vadovėlinės abėcėlės* (doktrinos citatų ar nuorodų išnašose) dalis (Jarašiūnas, Sinkevičius, Žilys, 2017, 630). Tačiau kritiškasis teisės mokslas negali pasitenkinti ar apsiriboti 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo citatomis. Nuo tada kirba Haroldo Šinkūno 2012 m. suformuluotas ne vien retorinis klausimas „Ar speciali teisėjų institucija turėtų būti sudaryta tik iš teisėjų?“ (Šinkūnas, 2012, 201–211).

Galima, bet nelabai priimtina 2023 m. ar vėliau pernelyg stebėtis, kodėl 1992 m. spalio 25 d. referendumu priimtoje Konstitucijoje (111 straipsnio 4 dalyje) įvardytas konkretus teisės aktas kaip būtent „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, bet neįvardyta jame numatyta minėta savivaldos ir savireguliacijos institucija (žr. Konstitucijos 112 str. 5 d.). Tačiau svarbu nuosaikiai analizuoti, ar ir kaip dabartinė Teisėjų taryba, stabiliai ir nuosekliai veikianti 2007–2023 m. būtent kaip tokia, o ne kitokia taryba, pagal Konstituciją iš principo galėtų būti įstatymu „reorganizuota“, jei: a) radikaliai nesikeistų (ar net toks pat išliktų) jos pavadinimas ir sudėtis (jai būtų priskiriami tik teisėjai); b) tuo būtų siekiama racionaliai ir korektiškai atskirti teisėjų karjeros ir teismų finansavimo derinimo su valstybės politikais (ypač Vyriausybės ir Seimo nariais) klausimų svarstymą ir sprendimą (žr. toliau, t. y. 6 skirsnį) arba net teisėjų pirmalaikio atleidimo pažemintus teisėjo vardą pagrįstumo preliminarų nagrinėjimą (žr. 7 skirsnį).

Teisėjų taryba ar Teisėjų karjeros taryba ar dar kitaip Teismų įstatyme pavadinta aukščiausioji teismų ir teisėjų savivaldos ir savireguliacijos institucija – tai ne tik šios institucijos pavadinimo, bet ir jos kompetencijos (įgaliojimų) klausimas. Jei kompetencija ir ją sudarantys įgaliojimai reglamentuojami ir tikslinami (reorganizuojami) tinkamai, tai institucijos pavadinimo keitimas (ir pagal jį atliekamas funkcijų dalies priskyrimas kitokioms teisėjų ir teismų taryboms!) savaime nesudaro prieštaravimo Konstitucijai. Antraip tektų neįtikinamai teigti, kad įstatymų leidėjas negalėjo „masinės informacijos priemonės“ (žr. Konstitucijos 44 str.) pavadinti „visuomenės informavimo priemonėmis“ (žr. Visuomenės informavimo įstatymą), o „kasmetinių *mokamų* [paryškinta – aut.] atostogų“ (Konstitucijos 49 straipsnio 1 dalis) – „kasmetinėmis atostogomis“, tarsi pastarieji žodžiai Darbo kodekse savaime aiškiai (visiems suprantamai) atspindėtų, kad už kasmetines atostogas dabar ir vėliau (po 10, 20 ar 30 metų, galiojant 1992 m. Konstitucijai) vienareikšmiškai *apmoka* darbdavys iš savo lėšų, tuo laikotarpiu patirdamas išlaidas išmokamo darbo užmokesčio atostogaujantiems darbuotojui forma.

Visa tai svarbu patikslinti ir analizuoti dviejų konkrečių 2022 m. ir 2023 m. atsiskleidusių išskirtinių aktualijų kontekste: a) Teisėjų tarybos teikiamo (Vyriausybei siūlomo)¹ teismų finansavimo kitais biudžetiniais metais optimizavimo (padidavimo) aspektu, atsižvelgiant į tai, kad tokio finansavimo didinimas pagal Teismų tarybos prašymus ir reikalavimus 2022 m. nebuvo užtikrintas Vyriausybės parengtame ir Seimo patvirtintame 2023 m. valstybės biudžete, taigi negalėjo būti įgyvendintas pirmame 2023 m. pusmetyje, nors tai buvo planuojama ir žadama gausėjant teismuose teisėjų kaip ieškovų ieškiniams dėl atlyginimo dalies priteisimo; b) Teisėjų tarybos posėdyje pagal Respublikos Prezidento kreipimąsi ištiriama ir konstatuojama ne tik apylinkių ir apygardų teismų teisėjų, bet ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo, taip pat Apeliacinio teismo teisėjo vardo pažemino aspektu, atsižvelgiant į tai, kad Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarime pirmą kartą per oficialiosios konstitucinės doktrinos plėtojimo 29 m. sukurtas aiškumas, suponuojantis, jog minėtų aukščiausio lygmens (Konstitucijoje nurodytų apeliacinės ir kasacinės instancijos teismų) teisėjų pirmalaikis atleidimas prieš jų valią gali būti atliekamas tiek pagal jiems specialiai taikomą parlamentinės apkaltos dėl priesaikos sulaužymo (šturkštaus Konstitucijos pažeidimo) procedūrą Seime (Konstitucijos 116 straipsnio pagrindu), tiek pagal įprastą kiekvienam teisėjui pritaikomą atleidimo dėl teisėjo vardo pažeminimo procedūrą (Konstitucijos

1 Galiojančio Teismų įstatymo 127 straipsnyje „Biudžeto projektų parengimas ir svarstymas“ (2013 m. gegužės 14 d. redakcija) nustatyta, kad biudžeto projektus sudaro asignavimų valdytojai – teismai (1 dalis); asignavimų valdytojai – teismai pasiūlymus dėl savo biudžetų projektų pateikia Teisėjų tarybai svarstyti. Aprobavusi pasiūlymus dėl pateiktų biudžetų projektų, *Teisėjų taryba juos pateikia svarstyti Vyriausybei* (paryškinta – aut.) (2 dalis).

115 straipsnio 5 punkto pagrindu), kurios pirminė stadija determinuota Teisėjų tarybos patarimo (ar nepatarimo) besikreipusiam Respublikos Prezidentui dėl teisėjo vardo pažeminimo (požymių visumos) buvimo tam tikrame teisėjo poelgyje.

Svarbu pažymėti, kad Konstitucinis Teismas pagal Konstitucijos 105 straipsnį neturi įgaliojimų nagrinėti, ar Teisėjų tarybos aktai, kuriais patariama Respublikos Prezidentui dėl jo kompetencijai priskirtų teisėjų karjeros klausimų, neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams. Todėl gali susidaryti skubotas išpūdis, kad Konstituciniame Teisme, tiriant Respublikos Prezidento dekretus ir Seimo nutarimus teisėjų atleidimo klausimais, tarsi visiškai negalėtų būti patyrinėjama ar pavertinama *neviešame neeiliniame* 2019 m. rugpjūčio 9 d. posėdyje posėdžiavusi Teisėjų taryba, be kurios patarimo Respublikos Prezidentui nebūtų nei jo vėlesnių dekretų, nei Seimo nutarimų dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (ir Apeliacinio teismo) teisėjo atleidimo pažeminus teisėjo vardą. Tačiau toks išpūdis iš dalies paneigiamas minėtame 2022 m. balandžio 15 d. nutarime. Jame, viena vertus, pažymėta, kad „Teisėjų tarybos aktų teisėtumo ir pagrįstumo vertinimas nėra Konstitucinio Teismo kompetencijos dalykas“. Kita vertus, nutarime nurodomas „faktinių aplinkybių“ nustatymas apima, be kita ko, nuostatas ar teiginius, kad „iš Teisėjų tarybos 2019 m. rugpjūčio 9 d. neviešo neeilinio posėdžio protokolo matyti, kad, pasak pareiškėjo, privalėjusių nusišalinti, tačiau to nepadariusių Teisėjų tarybos narių dalyvavimas balsavime priimant minėtą sprendimą esminės įtakos balsavimo rezultatams neturėjo ir jiems nusišalinus balsavimo rezultatas nebūtų buvęs kitoks“ (nutarimo 38 punkto 5 įtrauka). Šie teiginiai priminti ir panaudoti netgi konstitucinės argumentacijos dalyje: „iš Teisėjų tarybos elektroninės posėdžių organizavimo ir balsavimo sistemos įrašo matyti, kad balsavimo <...> rezultatas nebūtų buvęs kitoks <...>“ (nutarimo 39.3 punktas). Taigi Konstituciniame Teisme, tiriant Respublikos Prezidento dekretus tiek kreiptis į Teisėjų tarybą, tiek gavus jos patarimą kreiptis į Seimą, *gali ir turėtų būti bent minimaliai pakomentuota ar simboliškai įvertinta* atitinkama Teisėjų tarybos veikla ir konkretaus jos patarimo Respublikos Prezidentui svarstymo bei priėmimo aplinkybės.

Minėtas nutarimas – išskirtinis ir analogų „beveik“ neturintis (nors apskritai ne pirminis tokios srities) doktrininis šaltinis, kuris sukurtas iš dalies anksčiau valstybės vadovo kreipimosi į Teisėjų tarybą patarimo doktrinos pagrindu, tačiau praturtina šią doktriną ypatingais naujais aspektais pagal dviejų pareiškėjų Vilniaus apygardos teismo (prašymas Nr. 1B-16/2020) ir ypač Lietuvos apeliacinio teismo (prašymai Nr. 1B-5/2021, Nr. 1B-21/2021) nagrinėtose ir sustabdytose baudžiamosiose bylose išvelgtas konstitucines abejones dėl aukščiausio lygmens teisėjų atleidimo pažeminus teisėjo vardą procedūrų. Pirmasis pareiškėjas (Vilniaus apygardos teismas) iškėlė abejones dėl (teisės mokslui galbūt mažiau aktualaus) Respublikos Prezidento 2019 m. rugpjūčio 16 d. dekreto kreiptis į Seimą gavus Teisėjų tarybos patarimą. Antrasis pareiškėjas (Lietuvos apeliacinis teismas) iškėlė

papildomas ir teisės mokslui itin aktualias abejones dėl Respublikos Prezidento 2019 m. liepos 30 d. dekreto kreiptis į Teisėjų tarybą patarimo. Vadinasi, Teisėjų tarybos veiklos skubaus organizavimo tradicinių vasaros atostogų laikotarpiu ir konkretaus neeilinio posėdžio medžiagos konstitucinis patyrinėjimas ir pavertinimas buvo nulemtas abiejų pareiškėjų prašymų, nors labiau determinuotas Respublikos Prezidento 2019 m. liepos 30 d. dekreto ginčijimo.

Visa tai pakursto ne tik naujas įžvalgas (Birmontienė, 2022) ar kritiškus vertinimus (Borusevičiūtė, 2022), bet ir atgaivina ankstesnes diskusijas dėl panašaus Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimo, kuriame nagrinėta Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekreto Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“, kuriuo trys apylinkių teismų teisėjai (pirmininkai) atleisti iš pareigų pažeminus teisėjo vardą, atitiktis Konstitucijai ir Teismų įstatymui (taip pat EŽTK). Stiprėja svarstymai ir abejonės, ar pagal Respublikos Prezidento kreipimąsi posėdžiauti susirinkusi Teisėjų taryba, sudaryta iš įvairiuose teismuose dirbančių teisėjų, fiziškai pajėgi per kelias dienas ar pusdienį įsigilinti į aukščiausiojo lygmens teisėjo vardo galimo pažeminimo faktines aplinkybes, dėl kurių prokuratūra atlieka ikiteisminį tyrimą, ir pagal šias aplinkybes nustatyti teisėjo vardo pažeminimo teisinį faktą. Nauja ir labiau specializuota tokiems klausimams svarstyti teisėjų *profesinės savivaldos* (Vitkutė, 2020, p. 48, 49) papildoma institucija, kurios preliminarus vertinimas nesaistytų Teisėjų tarybos, galbūt sustiprintų pačios Teisėjų tarybos teikiamus patarimus Respublikos Prezidentui, nors galėtų juos užvilkti, kas blokuotų Respublikos Prezidento konstitucinius įgaliojimus gauti Teisėjų tarybos atsakymą (prireikus pagal jį kreiptis į Seimą). Todėl įsivaizduojami Teisėjų tarybos riboto ir neabsoliutaus „išskaidymo“ į keletą patariančiųjų tarybų variantai gali būti vertinami kaip konceptualiai įdomūs ir aktualūs, tačiau šių variantų vienareikšmis ar kategoriškas absoliutinimas nepriimtinas kaip intervencija į Konstitucinio Teismo doktriną.

Tokiame kontekste svarbu savikritiškai įžvelgti, kad kritiški tyrėjai ir kiti galimi šio tyrimo moksliniai oponentai iš finansų ar vadybos srities, pvz., viešųjų finansų specialistai, kurie teismų ar kitų institucijų finansavimą paprastai priskiria politiniam procesui ir viešųjų finansų teisės sistemai, o teisėjų atleidimus pažeminus teisėjo vardą – administracinės teisės sistemai, galėtų priekaištauti, kad Konstitucinio Teismo veiklos trisdešimtmetis – tai tokia išskirtinė „giluminių“ teorinių apibendrinimų ir įžvalgų paskata ir proga, kuriai neprilygsta teismų finansavimo ir juo labiau teisėjo atleidimo pažeminus teisėjo vardą tematika, tebūnie Teisėjų tarybos statuso lygmeniu. Todėl svarbu pažymėti, kad ši tematika idealiai tinkama sujungti ir plėtoti įvairiausių teorinius istorinius aspektus, pvz., susijusius su Konstitucijos aiškinimo *metodų evoliucija ar dinamika* Konstitucinio Teismo veiklos pirmajame ir vėlesniame etapuose. Antai unikalus „interpretacinio santūrumo“ fenomenas atsispindi Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d.

nutarime: „Konstitucijoje nėra nustatyta, kuri institucija – Seimas ar Vyriausybė nustato teisėjų atlyginimus“. Toks atsargus ir formalus aiškinimas atspindi, kad teisėjų atlyginimų dydžių ar jų apskaičiavimo formulių „konstitucinis nustatymas“ 1995 m. buvo suprantamas kaip tuometinėms Vyriausybės galioms palankus minimalistinis „konstitucinis užrašymas“: jei konstituciškai neparasyta (pažodžiui neįtvirtinta), vadinasi, *konstituciškai nenustatyta*, kad tik Seimas įstatymu esą galėtų reglamentuoti teisėjų atlyginimų apskaičiavimo pagrindus, nepalikdamas Vyriausybei didelės nuožiūros, tarsi teisėjų atlyginimai nebūtų (1995 m. nebuvo) esminis teisingumo vykdytojų statuso elementas, kuris privalo būti detaliam reguliuojamas įstatymu, bet ne žemesnės galios „poįstatyminiu“ teisės aktu. Tokio ar panašaus minimalistinio Konstitucijos „teksto“ ir potekstės aiškinimo (metodo „nenumatyta“) neliko maždaug nuo 1999 m. ar 2001 m., kai Konstitucinis Teismas pradėjo vis aktyviau pabrėžti ne tik *explicitines*, bet ir *implicitines* Konstitucijos nuostatas, jų „kontekstinę sampratą“. Tačiau nekorektiška visiškai sumenkinti minėtą 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimą, kadangi jame galima išvelgti ir šio tokio „interpretacinio aktyvizmo“ elementą, atsispindintį nuostatoje, kuri reikšminga tiek darbo teisės, tiek konstitucinės teisės sistemoms: „premių skyrimas paprastai yra susijęs su darbo teisiųjų santykių įgyvendinimu, tuo tarpu teisėjai nėra kam nors pavaldūs, <...> todėl *teisėjų premijavimas pažeidžia teisėjų ir teismų nepriklausomumą* (paryškinta – *aut.*)“. Tokiu išaiškinimu ir konstatavimu, kuris priskirtinas ankstyvosios dabartinės Lietuvos Respublikos konstitucinės teisės istorijai, užtikrinta, kad teisėjų ir teismų finansavimo reglamentavimo sistema nebūtų plėtojama teismų pirmininkų finansinės įtakos ir galimo subjektyvumo premijuojant teisėjus didinimo linkme ir kad joje negalėtų įsiterpti *genetiškai svetimas* (samdomiems darbuotojams ar viešojo administravimo valstybės tarnautojams istoriškai būdingas ir funkciškai tinkamas) teisėjų premijavimo teisinis institutas kaip *konstituciškai invazinių* (sistemiškai nepriimtinių) normų ir principų grupė.

Šiaip galėtų būti subrandinamas tarpdisciplininis vaizduotės klausimas, ar dabar būtų psichologiškai pozityvu ir finansiškai negatyvu, jei Teisėjų taryba (arba Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkai) kasmet skirtų tam tikriems teisėjams premijas (tryliktąjį mėnesinį atlyginimą) kalendorinių metų pabaigoje Kalėdų ar Naujųjų metų proga pagal išnagrinėtų sudėtingų bylų ar didelio darbo krūvio kriterijų.

Beje, šis tyrimas kaip straipsnis 2023 m. nėra atsitiktinis ar specialiai „proginis“ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 metų ir Konstitucinio Teismo 30-mečio kontekste, kadangi jo autorius senokai apmąstytas, ypač būnant Seimo darbo grupės naujam Teismų įstatymo projektui parengti nariu maždaug 2006 m. ir 2007 m., tik ilgai nesurašytas. Rimtesnė pirminė surašymo užsidedimo idėja kadaise gimė nugirdus ar pajutus, kad Teisėjų taryba tarsi ieško metodinės pagalbos universitetų teisės fakultetuose, siekdama generuoti naujas originalias įžvalgas

apie tai, ar ir kaip būtų galima tobulinti ir reorganizuoti jos funkcijas, pavyzdžiui, įstatymu atskirti ir išskaidyti teisėjo vardo pažemino klausimų nagrinėjimą ne vien Teisėjų taryboje, bet ir kitoje įstatyme numatytoje teisėjų savivaldos institucijoje, kuri nebūtinai būtų Teisėjų garbės teismas. Lygia greta kristalizavosi teismų finansavimo klausimų nagrinėjimo ne vien Teisėjų taryboje alternatyvų paieškos ar bent jų pojūtis iš atitinkamų kolegų pokalbių nuogirdų. Tačiau šių eilučių autoriui oficialiai sulaukus tik Teisėjų tarybos prašymo (užsakymo) parengti mokslinę ekspertinę išvadą dėl parlamentinės apkaltos ir administracinio atleidimo už vardo pažeminimą taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjui konstitucinių pagrindų sampratos (Šileikis, Teisė.pro., 2019 m. rugpjūčio 1 d.), taip ir liko nesurašytos įžvalgos apie įstatymų leidėjo galimybes reorganizuoti Teisėjų tarybą pagal jos pačios pritarimą (iniciatyvą). Be to, autoriui, 2022 m. pavasarį kandidatuojuojant į bendros kompetencijos kasacinio teismo teisėjus ir Seime sulaukus parlamentarų priekaištų dėl esą teisės mokslo „komercijos“ mokslinių ekspertinių išvadų užsakovams forma (tarsi tai nebūtų privalumas pretenduojant į aukštųjų mokyklų docentus ir profesorius Vakarų kultūroje), apskritai *nusviro rankos* siūlytis fakultetų dekanatams ar Teismų tarybai dėl jos funkcijų optimizavimo (reorganizacijos) galimybių analizės. Todėl galima pasidžiaugti, kad šio leidinio rengėjų ir koordinatorių tarsi primygtinis individualus velykinis paraginimas (2023 m. balandžio 7 d.) autoriui prisidėti prie knygos ir pateikti savo indėlį joje, aktyvino kūrybines jėgas surašyti ir patikslinti tai, kas senokai apmąstyta ir tarsi pašamoneje daug metų *išnešiota*.

1. Teisėjų tarybos narių ir kitų teisėjų nepriklausomumo, depolitizavimo ir apolitiškumo aspektai

Teisėjų ir teismų nepriklausomumas (nešališkumas), kurio reikalauja teisingumo vykdymo kaip viešosios valdžios funkcijos specifika ir „teisminės valdžios visavertiškumo doktrina“ (Jarašiūnas, 2007, p. 298, 308), – vienas iš jautriausių išorės negatyvų poveikį sugeriančių valstybės tvarumo *lakmuso popierėlių*. Jo atsparumas po eilinių Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų tradiciškai pakylančiam politinių teisėkūros (*naktinių*) reformų „viesului“ ir „potvyniui“, kartais pamazgoms iškilų valstybės politikų demaskuotai mistinei „teisėjų partijai“ kaip subjektyvios vaizduotės iliuzijai ar chimera (Šileikis, 2009, p. 161, 170)², turėtų būti Europos Ko-

2 Žurnale „Politologija“ 2009 m. paskelbtame E. Šileikio straipsnyje pažymima: „<...> ką jau kalbėti apie šių metų įtakingų valstybės politikų ir kai kurių žurnalistų radikalaus turinio ir neadekvataus formato kritinį diskursą mistinio teisėjų klanų ir net tariamai nelegalios (neregistruotos) teisininkų partijos klausimu. <...> Teisėjų savivaldos, įvaizdžio, kitų profesinių interesų gynimas, kuris

misijos ataskaitų apie teisės viršenybę (europa.eu, 2020 m. liepos 15 d.) reguliariai patikrinamu ir sertifikuojamu tarsi žmogaus galvos ar kitos kūno dalies apdangalo kokybės ženklu „windproof“ ar „water-resistant“, nepriklausomai nuo to, ar jauni karšti ir maksimalistiški doktorantai kritikuoja tokių Europos Komisijos ataskaitų dalis, skirtas Lietuvai, kaip esą neaišku, kurių Lietuvos teisininkų suteiktos informacijos pagrindu parengtas ir apskritai pernelyg *optimistines* (Borusevičiūtė, Teise.pro., 2022 m. spalio 7 d.) bei, pasirodo, neobjektyvias Seimo atliktų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūrų, kurias esą nepagrįstai parinko ir teikė Respublikos Prezidentas, bandydamas kaip nors suformuoti „pilną“ šio teismo sudėtį, atmetimams 2021 m. ir 2022 m.³

Jei tokios Europos Komisijos ataskaitos negelbsti ir neįtikina net doktorantų, ką jau kalbėti apie teisėjams priešišką Lenkijos ar Lietuvos Seimo narių daugumą, tai minėtą atsparumą svarbu papildomai užtikrinti Lietuvos Konstitucinio Teismo atskleistomis teisėjų „socialinėmis (materialinėmis) garantijomis“⁴ (Masnevaitė, Pūraitė-Andrikienė, Žalimas, 2015, 460–466) ir tarptautinių organizacijų nurodytomis organizacinėmis priemonėmis (Šinkūnas, 2012, p. 123–126; Ragulskytė-Markovienė, 2022, p. 226–229), be kita ko, tvariu teismų finansavimu ir jo *nemažinimu* bei adekvačiu didinimu pagal valstybėje didėjančią infliaciją (pinigų, kuriais išmokamas teisėjo atlyginimas, vertės mažėjimą).

Tačiau visa tai – politinio pobūdžio Lietuvos valstybės institucijų strateginės viešųjų finansų politikos (biudžetinių pajamų ir išlaidų paskirstymo) dalis, kuri tarsi išsprūdusi ar atimta iš teisėjų ir teismų, kadangi teisėjai Lietuvoje, kitaip nei kai kuriose kitose Vakarų Europos valstybėse, besąlygiškai negali dalyvauti politikoje (ne tik narystės politinėse partijose būdu), taigi tarsi turėtų būti kiek galima labiau „depolitizuoti“ net reikšdami nepasitenkinimą teismų finan-

grindžiamas konstituciniais argumentais (tebūnie su minimalia teisės politikos potekste), iš esmės neturėtų būti gretinamas su neleistina politine (tuo labiau partine) veikla. Antraip tektų kurioziškai manyti, kad pastaraisiais metais akivaizdžiai besitelkiantys mokytojai, gydytojai, policijos darbuotojai, bibliotekininkai ir kitų profesijų atstovai taip pat tampa X ar Y partija... Daugiau apie politikų kritiką Konstitucinio Teismo atžvilgiu žr., pavyzdžiui, tarptautinės teisės specialisto D. Žalimo reakciją (Lietuvos rytas. 2009, gegužės 30, p. 3).“

- 3 Kolegės M. Borusevičiūtės (Teise.pro., 2022 m. spalio 7 d.) abejonės Europos Komisijos trečiaja (2022 m. liepą pateikta) ataskaita grindžiamos, be kita ko, tuo, kad „įstatymų leidėjas, ordinarinės teisės lygiu nenustatęs Respublikos Prezidentui teisėjų atrankos procedūros terminų, suteikė Respublikos Prezidentui šiuo klausimu gana plačius įgaliojimus ir sudarė visas prielaidas susiklostyti šiandienei situacijai, kai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų korpusas vis dar nėra suformuotas ir nepaskirtas šio teismo pirmininkas; <...> Respublikos Prezidentas, kuris savo veiksmais sudaro įspūdį, kad atrankos į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų vietas procedūra yra vilkinama, o tai lemė tokią faktinę situaciją, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas vis dar nepaskirtas ir tai trunka jau nuo 2019 metų“.
- 4 „Teisėjų ir teismų nepriklausomumas, taip pat jų nešališkumas, gali būti užtikrinamas įvairiomis priemonėmis, *inter alia* įstatymais įtvirtinant <...> teisėjo socialines (materialines) garantijas <...>“ (Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarimo 24 punktą).

savimu. Tai suponuojanti neapibrėžta politologinė depolitizavimo sąvoka kadaise vartota Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (1994) 50 straipsnio pavadinime⁵, kas gali būti vertinama kaip postsovietinis negatyvaus vienpartinės sistemos patyrimo 1940–1990 m. padarinys ir pirminio 1990–1995 m. vykusio atsiribojimo nuo totalitarinio teismų politizavimo sovietiniu laikotarpiu reliktas. Šiaip teisėjų depolitizavimo principas negali reikšti ar reikalauti jų visiško „apolitiškumo“ (Šileikis, 2005, p. 394). Antraip išeitų, kad teisėjai esą neturi net subjektinės teisės bendra tvarka (a) *slapta* balsuoti Lietuvos Seimo daugiamandatėje rinkimų apygardoje už politinių partijų keliamų kandidatų sąrašus (kitokių kandidatų sąrašų Seimo rinkimuose nuo 1992 m. nėra) ir (b) *neskelbtinai* skirti gyventojų pajamų mokesčio (toliau – ir GPM) leidžiamą procentinę dydį pasirinktai politinei partijai (nebūtinai gimnazijai ar universitetui ar profesinei sąjungai), jei tokia kiekvieno mokesčio mokėtojo teisė numatyta įstatyme. Toks iš depolitizavimo principo išvedamas draudimas būtų neproporcingas teisėjo bendrosios laisvės ir privatumo suvaržymas, jei oficialiai nenustatoma ir viešai neskelbiama, kas ir kaip balsavo Seimo rinkimų daugiamandatėje apygardoje ar kasmet skyrė GPM dalį politinei partijai ar gimnazijai (Šileikis, 2014, p. 96, 97).

Nejau jokios teisėjų politizavimo problemos nebūtų tik tuo praicityje aktuali buvusiu atveju, jei visi teisėjai, demonstruodami patriotiškumą ir pilietiškumą, pagal politikų paraginimą vieningai būtų skyrė leidžiamą GPM procentinę dalį tik „krašto apsaugos sistemos institucijoms ir įstaigoms“ (Beliavska, LRT.lt, 2022 m. birželio 6 d.), tarsi jos nebūtų valstybės institucijos ar įstaigos, kurios esą visiškai pagrįstai turėtų būti šalia *atvirą darnią visuomenę* stiprinančių GPM fiksuotos procentinės dalies gavėjų, negaunančių pakankamo tiesioginio finansavimo iš valstybės biudžeto?

Žinoma, galima laikytis priešingos pozicijos, kad teisėjų politizavimas neleistinai pasireikštų teisėjams tiek viešomis kalbomis ar publikacijomis kritikuojančioms Vyriausybės parengto ir Seimo patvirtinto valstybės biudžeto nuostatose numatytus nepakankamus asignavimus teismų sistemai 2022 m. ir 2023 m. pirmame pusmetyje, tiek bendrąja tvarka skiriant 2023 m. sumažinto ir grynai simboliško, vos 0,6 dydžio GPM procentinę dalį jų pasirinktoms politinėms partijoms. Pastarojoje situacijoje visuomenei formaliai nežinomi teisėjai, kaip ir tie jų kolegos, kurie 2013 m. ar 2014 m. įgyvendino gerokai didesnio dydžio Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme abstrakčiai įtvirtintą kiekvieno mokesčio mokėtojo galimybę skirti fiksuotą GPM procentinę dalį tam tikrai politinei partijai, esą neteisėtai sukurtų jų politinio *šališkumo* prielaidas ir todėl turėtų nusišalinti arba būti nušalinti

5 Lietuvos Respublikos teismų įstatymo, priimto 1994 m. gegužės 31 d., 50 straipsnyje „Teisėjų depolitizavimas“ nustatyta: „Teisėjas negali dalyvauti politinių partijų ir kitų politinių organizacijų veikloje.“

nuo bylų, kuriose proceso dalyvio teisėmis dalyvautų tokia politinė partija⁶. Tačiau teisinė ir bendroji logika (Plečkaitis, 1978) leidžia nesutikti, teigiant, kad pagal tokią kategorišką poziciją neįtikinamai išeitų, jog teisėjas turėtų nusišalinti nuo visų bylų, kuriose proceso dalyvio teisėmis dalyvautų aukštoji mokykla ar jos absolventų *alumni* asociacija, kuriai jis prieš kelis metus ar net dešimtmetį skyrė analogišką GPM procentinę dalį bendra tvarka, galiojančia visiems mokesčio mokėtojams.

Taigi manytina, kad teisėjas nepolitikuočių tiek santūriai ir argumentuotai kritikuodamas valstybės politikų biudžetinius prioritetus, tarp kurių dešimtmetį nebuvo ir nėra teismų finansavimo objektyvaus padidrinimo, tiek bendra tvarka teisėtai skirdamas visiems gyventojams kaip mokesčių mokėtojams leidžiamą vos 0,6 ar 1 procentinio dydžio (ar 1 arba 2 procentinių dydžių, kaip buvo anksčiau) GPM dalį, pvz., tai politinei partijai, kurios rinkimų ar bendrojoje programoje pažymimas teisės viršenybės stiprinimas, teismų finansavimo didinimas.

Todėl nuosaikus ir korektiškas teisėjų ir teismų rūpinimasis bei nepasitenkinimas teismų sistemai skiriamais valstybės biudžeto asignavimų planavimais, svarstymais, patvirtinimais Seime ir (ar) Vyriausybėje arba Finansų ministerijoje negali būti laikomas nei *lobizmu*, kuriam pagal Lobistinės veiklos įstatymą neturėtų registruotis teisėjus vienijanti organizacija (Teisėjų asociacija), kai ji teikia išvadas, pasiūlymus ir kitaip daro įtaką Seimo teisėkūrai, ar net jų savivaldos aukščiausioji institucija (Teisėjų taryba), kai ji analogiškai daro įtaką Vyriausybės rengiamam valstybės biudžeto projektui, nei „politikavimu“ kaip dalyvavimo politikoje būdu.

Su tuo kategoriškai nesutinkant, tektų neįtikinamai teigti, kad dešimtys Kauno ar kitų miestų teisėjų, kurie kaip ieškovai kreipėsi į teismus 2022 ar 2023 m., teikdami ieškinius valstybei dėl dešimtmečių neadekvačiai sumažintų, t. y. per finansų krizę 2009–2013 m. „perskaičiuotų“ (Masnevaitė, Pūraitė-Andriekienė, Žalimas, 2015, 471–475) ir po šios krizės nuo 2013 m. neatkurtų ir vėliau dėl infliacijos nepakeltų, atlyginimų, esą turėtų būti atleisti iš pareigų kaip *nelojalus darbdavei* (jos biudžetinei politikai) arba minėtos iškilių politikų išvelgtos neteisėtos „teisėjų partijos“ nariai (kurie esą politiškai nepatikimi kaip ir tie *nedrąsūs* prokurorai, kurie „bijoję“ atlikti drąsų procesinį veiksma, skirtą pareikšti įtarimus ir kaltinimus buvusiam sovietų imperijos ir kompartijos vadovui).

6 Šių eilučių autorius remiasi 2014 m. vykusiomis asmeninėmis diskusijomis su MRU prof. Vytautu Sinkevičiumi, kuris tose diskusijose kategoriškai atmetė (esą konstituciškai draudžiamą) teisėjo subjektinę teisę bendra visiems mokesčio mokėtojams galiojančia tvarka skirti GPM procentinę dalį pasirinktai politinei partijai, kas esą rodytų teisėjo šališkumą, neleidžiantį jam nagrinėti bylų, kuriose proceso dalyvio teisėmis dalyvautų tokia politinė partija. Tokia neįtikinama politinio šališkumo prielaida iš esmės grindžiama išvestine prielaida, kada ta partija galėtų dalyvauti byloje, kurią galėtų nagrinėti teisėjas, esą privalantis nusišalinti ar būti nušalintas vien dėl viešai neskelbiamo GPM procentinės dalies skyrimo (juo labiau prieš 2 ar 3 metus).

2. Komunikacijos kaip Teisėjų tarybos stiprinimo ir teisėjų garantijų gynimo legitimacijos aspektai

Jei teisės socialinis (faktinis) galiojimas pagal Jurgeną Habermasą grindžiamas komunikacija⁷, tai Lietuvos 1992 m. Konstitucijoje įtvirtintų ir iš jos Konstitucinio Teismo išvestų teismų ir teisėjų nepriklausomumo socialinių materialinių garantijų *faktinis* galiojimas (veiksmingumo potencialas) taip pat turėtų būti grindžiamas, be kita ko, atitinkama (kiek galima labiau konstruktyvia) teisėjų, politikų, mokslinių tyrėjų, žurnalistų ir kitų dalykiškai suinteresuotų subjektų (visų pirma Teisėjų tarybos, Teisėjų asociacijos, Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko, Ministro Pirmininko, nacionalinio radijo ir televizijos transliuotojo, teisinių žinių portalų, Venecijos komisijos, Europos Komisijos) komunikacija.

Teisėjų ir teismų finansavimo dydžius įstatymu įtvirtinančių politikų ar juos vertinančių mokslinių tyrėjų vidinė ir išorinė komunikacija, kaip bendrosios politinės teisinės diskusijos ir viešosios nuomonės formavimo ar viešųjų ryšių arba „diskurso komunikacijos“ dalis, gali apimti įvairius *būdus* atspindėti ir suponuoti teismų nepriklausomumo finansinių organizacinių ar institucinių aspektų aktualijas ir problematikas, tarp tokių būdų – tokius: a) formalizuotus, pvz., įstatymuose numatytus kasmetinius atitinkamų teismų metinės veiklos pranešimus, ir neformalizuotus, pvz., Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko dalyvavimus ir kalbų sakymus tradiciniame Konstitucijos dienos paminėjimo renginyje, kurį kasmet organizuoja Konstitucinis Teismas, pvz., Vaidilos teatre (2021 m.) ar Rotušėje (2007–2017 m.); b) korektiškus saikingus, pvz., Teisėjų tarybos pirmininko ar teismų pirmininkų neužgaulius nusiskundimus (išsipasakojimus) žiniasklaidos priemonėms, ir nekorektiškus nesaikingus, pvz., teismo keliu savo socialines teises ginančių teisėjų ar juos esą vienijančios minėtos mistinės „teisėjų partijos“ politinius komunikacinius *pašėpimus*.

Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad kultūra ir teisingumo vykdymas nėra tas pats, bet jų tinkamas (veiksmingas) finansavimas turi daug panašumų. „<...> reikėtų pakalbėti ir apie pinigus. Juolab kad <...> tradicija dažnai remiasi lėšomis.

7 Viešosios valdžios legitimacijai susidaryti ir atnaujinti būtinas jos *filtravimas* „pro komunikacijos sietelį“ (tinklelį) – pasaulinio garso Frankfurto prie Maino universiteto profesoriaus Jurgeno Habermaso išplėta parlamentarizmo ar konstitucinės justicijos politinės teisinės legitimacijos pagrindimo komunikavimu teorija – *mutatis mutandis* pritaikoma Lietuvos nepriklausomų bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų ir teisėjų įgaliojimų (atitinkamai baudžiamosiose, civilinėse ir administracinėse bylose) legitimacijos komunikaciniam pagrindimui ir atnaujinimui, nors neturėtų būti pernelyg siejama su leidinyje „Lietuvos rytas“ ar socialiniuose tinkluose (Delfi.lt) pastarąjį dešimtmetį skelbtomis sociologinėmis apklausomis, kurios atskleidžia *respondentų* pasitikėjimą ar nepasitikėjimą teismais ar išskirtinai Konstituciniu Teismu, tarsi jis nebūtų teismų sistemos dalis. Daugiau žr., pvz.: Arlauskas, 2004, 48.

Kas imtų tvirtinti, kad mūsų laikais visuomenėje galima viską pasiekti geranorišku entuziazmu. Pinigų reikia ir Lietuvos kultūros fondui“ – tai Lietuvai lemtingo persilaužimo 1988 m. suformuluoti vėlesnio Kovo 11-osios Akto signataro Česlovo Kudabos žodžiai leidinyje, kurį šių eilučių autorius netikėtai aptiko (2023 m. balandžio 8 d. perskaitė) jo tėvų kadaise sukauptoje knygų kolekcijoje (Kudaba, 1989, p. 32). Šie tuometiniu „rotaprintu“ net 5 tūkstančių egzempliorių tiražu paskleisto leidinio, kurį recenzavo būsimas Ministras Pirmininkas Gediminas Kirkilas, žodžiai gali būti perfrazuoti taip: *tvaraus teisingumo vykdymo tradicija remiasi, be kita ko, tvariais asignavimais. Kas imtų tvirtinti, kad teismuose dabartiniais laikais viską galima pasiekti geranorišku entuziazmu. Didesnių asignavimų reikia teismų nešališkumui bei teisėjų profesiniam orumui.*

Yra mažiausiai trys būdai, kuriais teisėjai ar teisininkai tyrėjai galėtų korektiškai akcentuoti bei eskaluoti nepadoraus teismų finansavimo aktualiją ir konstitucinę problematiką, susidariusią ir tebesitęsiančią Lietuvoje maždaug 2013–2023 m. Pirma, paskelbti atvirą laišką valstybės vadovui, kaip tai originaliai padarė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas pagal prancūziškas belgiškas manieras 1995 m. (Kūris P., 1995, LRT.lt), tuo sukeldamas itin plačią diskusiją, kurios svarba pažymėta Linos Griškevič 2013 m. apgintoje daktaro disertacijoje „Autentiškos teismų sistemos sukūrimas Lietuvoje“⁸. Antra, duoti žiniasklaidai tokius rezonansinius Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkės pareigas keletą metų „laikiniai“ ėjusios šio teismo Civilinių bylų skyriaus vadovės interviu, kuriuose nurodytas finansinis „sabotažas prieš valstybę“ (Rudėnaitė, Delfi.lt, 2022 m. spalio 23 d.; plg.: Teismai.Lt, 2023 m. sausio 21 d.; Teise.pro, 2020 m. gruodžio 10 d.) ir Bendruoju duomenų apsaugos reglamentu (BDAR) nepridengtas jos privatumo ir orumo dalimi esančio atlyginimo šokiruojantis dydis, mokamas pasiekus profesinės karjeros aukštumas (jei ne lubas kasaciniame teisme), taip pat finansiškai išplėtoti (papildyti) ankstesnio Teisėjų tarybos pirmininko ir minėto kasacinio teismo bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo vadovo 2020 m. rudenį išgyventas nuoskaudas dėl „paralelinių teisinės tikrovės pasaulių“ (Kryževičius, 2020, Teise.pro). Trečia, parengti atitinkamą straipsnį kolektyvinei studijai apie Konstitucijos ar Konstitucinio Teismo tarsi jubiliejines 30-mečių sukaktis. Pastarasis trečiasis variantas įgyvendinamas šiame tyrime.

Be to, yra mažiausiai trys būdai, kuriais teismams kritiški ar priešiški politikai ir jiems pritariantys kiti asmenys galėtų sumenkinti ar paneigti nepadoraus teismų finansavimo aktualiją ir problematiką. Pirma, pasiūlyti teisėjams sužinoti

8 Šioje L. Griškevič disertacijoje (p. 20) pažymima: „1989–1995 m. vykusius teisinius-istorinius procesus taip pat padėjo atskleisti tuometinėje periodinėje spaudoje skelbti interviu su teisės doktrinos atstovais, teisėjais, visų valdžių atstovais, jų nuomonės, straipsniai (pvz., P. Kūrio viešas laiškas, J. Prapieščio interviu, E. Jarašiūno, J. Žilio, V. Sinkevičiaus, S. Stačioko, M. Lošio straipsniai ir kt.“

ar patikrinti visuomenės (tautos) nuomonę apie juos, kaip tai rekomendavo tam tikras Seimo narys, tuo išprovokuodamas vieną Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėją 2023 m. balandžio 3 d. vykusiame šios institucijos metinės veiklos apžvalgos pristatyme nuoširdžiai pasamprotauti apie liaudies masių nuomonės apie teismus kaip jų finansavimo kriterijaus objektyvizavimą kadais atgimimo patriarcho išvelgtoje *šunaunijoje* ar iškilaus filosofo pajaustoje *prastuomenėje* ir jos lėtoje transcendencijoje (Šliogeris, 1996), tarsi teismų finansavimas nebūtų aukščiausio lygmens valstybės politikų ir specialistų atsakomybės kasmetinis reikalas ir rūpestis. Antra, nurodyti kitus fiskalinius prioritetus, kurie susiję su strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčios karinės infrastruktūros kūrimu (tam būtinų lėšų generavimu) ar atlyginimų statutiniams pareigūnams bei mokytojams, bibliotekininkams, muziejaininkams didinimu (planavimu), taip pat valstybės lėšų taupymu, kuris būtinas dėl pandemijos (karantinų) ar užsieniečių („neteisėtų migrantų“) masinio antplūdžio suvaldymo (fizinio barjero įrengimo ir asmenų apgręžimo, išstūmimo kaip „neįleidimo“) finansinių padarinių, kurio kontekste teisėjų atlyginimai ir jų pakėlimai esą gali būti suvienodinti su visuomenės geriau vertinamų prokurorų ar specialiųjų tyrimo tarnybos pareigūnų atlyginimais ir jų planuojamais padidinimais. Trečia, pasiteisinti Vyriausybės (o ne teismų) išimtinėmis konstitucinėmis galiomis rengti kitų metų valstybės biudžeto projektą ir jį teikti Seimui priimti, neprivalant pagal įstatymus to projekto (asignavimų teismams apimtyje) idealiai suderinti su Teisėjų taryba, kurioje nuo 2006 m. antrosios pusės nebeliko iki tol keletą metų jos nariais buvusių finansų ministro ir viceministro, Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininko ir jo pavaduotojo. Pastarasis trečiasis variantas konkretinimas ir analizuojamas šiame tyrime.

Panašiai galima iškomunikuoti (eskaluoti ar neeskaluoti) Teisėjų taryboje (ir jos patarimo paprašiusioje Prezidentūroje) *įžiebiamo* (inicijuojamo ir *aprobuojamo*) aukščiausiojo lygmens bendrosios kompetencijos teismų teisėjų pirmalaidžio atleidimo iš pareigų pažeminus teisėjo vardą aktualiją, kuri susijusi su Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarimu (žr. 7 skirsnį).

3. Teisėjų tarybos konstitucinio implikavimo ir neįvardijimo aspektai

Ši skirsnį verta pradėti neįprastu Konstitucijoje pažodžiui nenurodytų institucijų – Konkurencijos tarybos ir Teisėjų tarybos – palyginimu. Tuo tikslu svarbu pažymėti, kad teismai nagrinėja sudėtingus ginčus dėl konkurencijos užtikrinimo ar pažeidimo civiliniuose ir administraciniuose santykiuose, tačiau Teisėjų taryba tarsi nėra esmingai susijusi su Konkurencijos taryba. Pastaroji yra baudusi ir prieš tai iškračiusi (patikros ir poėmio būdu) notarų savivaldos olimpą (Šileikis, 2020,

p. 44)⁹, tačiau nebuvo analogiškai įsibrovusi į teisėjų savivaldą. Pastarajai priskiriami teisėjų *mokymai* (kvalifikacijos kėlimai), susiję su šioje srityje veikiančių privačių asmenų paslaugų konkurencija, todėl Teismų įstatyme numatyta Teisėjų tarybos pareiga „suderinti“ teisėjų mokymų programas su teisingumo ministerija¹⁰ (!) suponuoja, kad ši ministerija prireikus galėtų blokuoti (nederinti) tam tikrų teisėjų mokymų programų įgyvendinimo ar net tuo tikslu pasitelkti Konkurencijos tarybą, nors ji turėtų koncentruotis į Nacionalinės teismų administracijos veiklą šioje srityje¹¹. Nepaisant to, Konkurencijos taryba idealiai tinka palyginimui. Ši institucija nekelia didesnių teorinių klausimų dėl jos konstitucinio statuso ir pavadinimo, kadangi savo išskirtinę teisinę įtaką ir svarbą kildina pirmiausia iš Europos Sąjungos teisės ir tik paskui iš Lietuvos įstatymų, visų pirma jos statusą sukonkretinančio Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo (1999), bet ne Lietuvos 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijos. Pastaroji nenurodo nieko konkrečiau, kas tiesiogiai sietųsi su specializuota konkurencijos institucija ir jos pavadinimu ar įgaliojimais, nors 46 straipsnio 4 dalyje abstrakčiai numatyta *sąžiningos konkurencijos laisvės* apsauga kaip vienas iš šalies ūkio konstitucinių pagrindų. Todėl Konkurencijos taryba ar tarnyba arba agentūra, skirtingai nei Teisėjų taryba, – Lietuvos įstatymų leidėjo labai plataus pasirinkimo dalykas, kadangi ši institucija: a) nėra konstitucinio lygmens institucija net platesniu požiūriu, nors geba žiniasklaidoje nustelbti ar užgožti atitinkamas ministerijas, numatytas Konstitucijoje; b) gali būti sąlygiškai sugretinta su daugybę metų (1990–2022) veikusiu ir priešais Konstitucinio Teismo būstinę Vilniaus Gedimino prospekte įsikūrusiu Statistikos *departamentu*, kuris pastaraisiais mėnesiais oficialiai pavadintas Valstybės duomenų *agentūra*¹², tarsi tai būtų aukštesnis institucijos statuso ar tapatybės lygmuo pagal anglosakų administravimo stiliui būdingą agentūrų sistemą Šiau-

9 Šioje E. Šileikio 2020 m. publikacijoje (p. 44) pažymima: „notarus vienijančios asociacijos būstinėje esą pagrįstai turi būti atliekamos žeminančios ir slegiančios patikros (iš esmės kratos) ir net nukopijuojama kompiuteriuose esanti informacija, kuri neva patvirtina konkurenciją varžančių susitarimų sudarymą ir jį įgyvendinantį koordinuotą priešinimąsi Konkurencijos tarybai“.

10 Galiojančio Teismų įstatymo 93 straipsnyje „Teisėjų, teismo tarnautojų mokymo organizavimas“ (2019 m. liepos 16 d. redakcija) nustatyta, kad teisėjų mokymo programas, suderinus su Teisingumo ministerija, tvirtina Teisėjų taryba (1 dalis).

11 Galiojančio Teismų įstatymo 93 straipsnyje „Teisėjų, teismo tarnautojų mokymo organizavimas“ (2019 m. liepos 16 d. redakcija) nustatyta, kad teisėjų mokymą, taip pat teismo valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir gaunančių darbo užmokestį iš valstybės biudžeto (toliau – darbuotojai), centralizuotą mokymą ir kvalifikacijos kėlimą, išskyrus įstatymuose numatytus atvejus, organizuoja Nacionalinė teismų administracija (2 dalis).

12 Lietuvos Respublikos oficialiosios statistikos ir valstybės duomenų valdysenos įstatymo (2022 m. liepos 19 d. redakcija) 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „Valstybės duomenų agentūra yra Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstaiga, dalyvaujanti formuojant valstybės politiką finansų ministruui pavestose oficialiosios statistikos valdymo srityje ir valstybės duomenų valdysenos srityje, įgyvendinanti šią politiką ir koordinuojanti oficialiosios statistikos rengimą <...>“.

rės Amerikoje. Tačiau Teisėjų taryba Lietuvoje negalėtų „tyliai ramiai“, be teismų pasipriešinimo ir ginčų Konstituciniame Teisme, būti reorganizuota į agentūrą ar tarnybą vien pagal naujai išrinkto Seimo ar Vyriausybės sumanymą, kaip kadaise Vyriausybės kanceliarija buvo trumpam (2009–2013 m.) nevykusiai pertvarkyta į Ministro Pirmininko tarnybą¹³.

Tai leidžia geriau suprasti, kodėl Konstitucijoje nenurodyta „Teisėjų taryba“ nėra visiškai įstatymų leidėjo teisėkūros produktas, kadangi pirmiausia kyla iš tarsi sąmoningai abstrakčios Konstitucijos formuluotės „speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija“. Šių penkių žodžių bendra lingvistinė jungtis kaip teisinė konstrukcija hipotetiškai nulemta atitinkamo istorinio politinio konteksto 1990–1992 m.

Lietuvos valstybingumo forma nebuvusios LSSR (LTSR) dvi 1940 m. ir 1978 m. priimtose konstitucijose, kurios vis dėlto susijusios su Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio inicijuotu konstitucionalizmu 1988–1990 m. (Valančius, 1989; 2001), buvo grindžiamos, be kita ko, bolševikų ir komunistų šūkiu „Visa valdžia (liaudies deputatų) taryboms“ ir atitinkama kvazimokslinė jurisprudencija (Maksimaitis, 2015, p. 280–289; 2019). Todėl precizinis Teisėjų tarybos konstitucinis įtvirtinimas (įvardijimas) 1990–1992 m. galėjo sudaryti politiškai negatyvų išpūdį, kad visa teismų valdžia savivaldos lygmeniu – Teisėjų tarybai. Tokiame kontekste svarbu pažymėti, kad Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. kovo 11 d. priimtame Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme išliko daug išlikusios tuometinio ir ankstesniojo meto terminijos, taigi ir atitinkamų įtakingų centrinių „tarybų“, nors jos ir šiandien analogišku ar panašiu pavadinimu veikia istoriškai artimiausioje Lenkijoje kaip Ministrų Taryba (Šileikis, 2019, p. 154) ir Ukrainoje kaip Aukščiausioji Rada. Visa tai negalėjo neturėti įtakos 1992 m. spalio 25 d. referendumui teiktos Konstitucijos projektui. Jo rengėjai, pasirinkę pirmąją nuolatinę Lietuvos 1922 m. Konstituciją kaip teisinės technikos orientyrą ir atsižvelgdami į to projekto visuomeninio svarstymo 1992 m. gegužę–rugpjūtį atgarsius, taip ilgai derino ir šiaip ne taip 1992 m. rusėjo mėnesį ir spalio pirmąją savaitę kažkaip neįtikėtinais suderino (Sinkevičius, 2012, p. 19–28) įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios galias tame projekte, kad jame atsisakė ne tik *deputatų* ar *organų*, bet ir minėtų įtakingų centrinių *tarybų* sąvokos, pirmenybę teikdami institucijos, Seimo ir jo nario, Vyriausybės ir jos nario alternatyvoms, nors palikdami „savivaldybių tarybas“ ir jų sudaromus „vykdomuosius organus“ (pastarieji iš Konstitucijos 119 straipsnio išbraukti tik Seimo 2022 m. balandžio 21 d. priimtu šio straipsnio pakeitimu, kuriuo įtvirtinti tiesioginiai merų rinkimai).

13 Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 13, 24, 27, 39, 40, 44, 44-1, 45, 46 straipsnių ir dešimtojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymo (2009 m. liepos 7 d. Nr. XI-319) 6 straipsnyje „Dešimtojo skirsnio pavadinimo pakeitimas“ buvo nustatyta: „Dešimtojo skirsnio pavadinime vietoj žodžių „Vyriausybės kanceliarija“ įrašyti žodžius „Ministro Pirmininko tarnyba“ <...>“.

Taigi Teisėjų taryba – abstrakčiai konstituciškai suponuojama ir konkrečia funkcine paskirtimi (patarti Respublikos Prezidentui) sutvirtinta kvazikonstitucinio lygmens Lietuvos valstybės institucija. Ji – tai būtent ta keistokai 1992 m. Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje *neįvardyta* „speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija“¹⁴, kurios patarimai Respublikos Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo, atleidimo ir kitų karjeros klausimų atspindi jai priskirtą ypatingą funkcinę paskirtį būti *atsvara* politinio pobūdžio valstybės institucijoms. Teisinis tokio abstraktaus ir lakoniško įtvirtinimo technikos fenomenas pirmiausia gali būti įžvelgiamas šios institucijos *nuasmeninimo* ir „dvigubo numatymo“ aspektais: pirma, institucijos įtvirtinimas neapima jos konkretaus pavadinimo nurodymo (tai deleguojama įstatymų leidėjui), ir tuo prilygsta analogiškam „saugumo tarnybos“ tarsi *įslaptintam* konstituciniam nuasmeninimui Konstitucijos 84 straipsnio 14 punkte¹⁵, kas galbūt visiškai logiška ir pateisinama dėl slaptosios tarnybos (jos būstinės nuotraukų draudžiamo viešinimo) specifikos, bet abejotina ir diskutuotina Lenkijos 1997 m. Konstitucijoje įvardytos Nacionalinės teismų tarybos kontekste (žr. toliau); antra, Konstitucija, aiškiai ir tiesiogiai numatydamą (nurodydamą) minėtą teisėjų instituciją, reikalauja, kad ją papildomai „numatyti“ (o ne sukongretinti) įstatymas, tarsi neužtektų jos konstitucinio „numatymo“, kas išprovokavo: a) įstatymų leidėją 2002 m. sausio 24 d. naujai suredaguotu Teismų įstatymu Nr. IX-732 (vietoje iki tol jame įtvirtintos Teisėjų tarybos) „numatyti“ *Teismų tarybą*, kurios nariais tuomet galėjo būti ne tik teisėjai, bet ir teismų finansavimui svarbūs politikai ar tarnautojai, tarp jų – finansų ministras ar jo įgaliotas viceministras, Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkas ar jo pavaduotojas¹⁶; b) Konstitucinį Teismą 2006 m. gegužės 9 d. nutarimu pripažinti gausybę to įstatymo (minėtos redakcijos) nuostatų prieštaraujančiomis Konstitucijai (be kita ko, 112 straipsnio 5 daliai);

14 Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta: „Dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria specialiai įstatymo numatyta teisėjų institucija.“

15 Pagal Konstitucijos 84 straipsnio 14 punktą, Respublikos Prezidentas „Seimo pritarimu skiria ir atleidžia <...> saugumo tarnybos vadovą“.

16 Teismų įstatymo (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 119 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta: „Teismų tarybą sudaro 24 nariai: 1) pagal pareigas – Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, Apeliacinio teismo pirmininkas, Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas, Respublikos Prezidento įgaliotas atstovas, Seimo Pirmininko įgaliotas atstovas, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas ar jo pavaduotojas, Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkas ar jo pavaduotojas, teisingumo ministras ar jo įgaliotas viceministras ir finansų ministras ar jo įgaliotas viceministras; 2) Visuotiniame teisėjų susirinkime išrinkti teisėjai: vienas – nuo Aukščiausiojo Teismo, vienas – nuo Apeliacinio teismo, vienas – nuo Vyriausiojo administracinio teismo, po vieną – iš penkių apygardų teismų teisėjų, po vieną – iš kiekvieno apygardos teismo teritorijoje esančių apylinkių teismų teisėjų, vienas – nuo visų apygardų administracinių teismų. Teisėjų kandidatūras Visuotiniame teisėjų susirinkime iškelia atitinkamų teismų atstovai; 3) daugiausiai teisėjų vienijančios teisėjų visuomeninės organizacijos išrinktas teisėjas.“

c) įstatymų leidėją 2006 m. gegužės 23 d. priimtu Teismų įstatymo pakeitimo įstatymu Nr. X-611 vėl grįžti prie ankstesnio Teisėjų tarybos pavadinimo ir jos sudėties vien profesiniu pagrindu, t. y. pagal išimtinai teisinės profesinės savivaldos modelį (Vitkutė, 2020, 48, 49).

Šiuo metu Teisėjų taryba įvardijama ir jos sudarymo tvarkos pagrindai bei įgaliojimai sukonkretinami Teismų įstatymo aktualioje redakcijoje¹⁷. Šio įstatymo ribos ir antikonstitucinės nuostatos, kuriomis buvo ar gali būti iškreipiamos Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies *implicitinės* nuostatos, atskleidžiamos minėtame Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime. Jo gremėzdžiškas oficialus pavadinimas gali būti laikomas vienu iš rekordinių ir hipotetiškai neįsimenamu net labai gerai besimokusiems universitetinių teisės studijų pirmakursiams ar absolventams¹⁸. Be to, svarbus Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas, kuriame nagrinėta Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekretu Nr. 140 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ atitiktis Konstitucijai ir Teismų įstatymui¹⁹. Šiame nutarime konstatuota, kad minėtas ginčytas dekretas „tuo aspektu, kad šiuo Respublikos Prezidento dekretu Vilniaus apygardos teismo teisėjas <...> buvo atleistas iš pareigų Teisėjų garbės teismui neišnagrinėjus jam iškeltos drausmės bylos ir nepriėmus joje sprendimo siūlyti Respublikos Prezidentui atleisti šį teisėją iš pareigų, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

- 17 Galiojančio Teismų įstatymo 119 straipsnyje (2019 m. liepos 16 d. redakcija) nustatyta, kad Teisėjų tarybą sudaro septyniolika narių: 1) pagal pareigas – Aukščiausiojo Teismo pirmininkas, Apeliacinio teismo pirmininkas, Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas; 2) Visuotiniame teisėjų susirinkime išrinkti teisėjai: trys – iš Aukščiausiojo Teismo, du – iš Apeliacinio teismo ir vienas – iš Vyriausiojo administracinio teismo, trys – nuo visų apygardos teismų, vienas – nuo visų apygardos administracinių teismų ir keturi – nuo visų apylinkės teismų. Nuo apygardos teismų ir apylinkės teismų į Teisėjų tarybą gali būti išrinkti tik teisėjai, dirbantys skirtinguose teismuose. Teisėjų kandidatūras Visuotiniame teisėjų susirinkime iškelia ir renka atitinkamų teismų teisėjai.
- 18 Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo pavadinimo pradžia ir pabaiga – tokia: „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 56 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 3 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 4, 5, 6 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 57 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 28 d. redakcija), 63 straipsnio 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 70 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 71 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 72 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 73 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 74 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 75 straipsnio 1 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 76 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 77 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 78 straipsnio 2 dalies (2003 m. sausio 21 d. redakcija), 79 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 81 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 90 straipsnio 3, 7 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio 3, 4 punktų (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 128 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) <...> atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.
- 19 Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimo pavadinimas: „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 47 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai <...>“.

4. Antrosios kvaziteisingumo ministerijos šalia Teisėjų tarybos privalumų ir trūkumų aspektai

Haroldas Šinkūnas (2012, p. 126) Konstitucijos dvidešimtmečio proga pažymėjo, kad „nepriklausoma teisminės valdžios institucija – teismų taryba – įsteigta ne visose Europos Tarybai priklausančiose valstybėse. <...> Jose plačius įgaliojimus skiriant ir atleidžiant teisėjus, sprendžiant jų profesinės karjeros klausimus bei administruojant teismus turi vykdomoji valdžia, pirmiausia – teisingumo ministras“. O kokia aktuali tokio ministro padėtis Lietuvos teisėjų tarybos ir teismų finansavimo kontekste?

Specialiu įstatymu institucionalizuota Nacionalinė teismų administracija pagal vis didėjančią joje įsteigtų pareigybių (*etatų*) gausą gali būti laikoma antrąja ar mažąja ar net „beveik didžiąja“ kvaziteisingumo ministerija, nors iki jos sukūrimo buvo integrali (neatskiriama) šios ministerijos sudedamoji dalis atitinkamų struktūrinių padalinių (departamentų, skyrių) organizacine forma. Tai iš pirmo žvilgsnio galimai nėra jokia rimtesnė konstitucinė problema, kadangi teismų valdymas ir (svarbiausia) finansavimas pagal Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimą nėra Teisingumo ministerijai priskirto valdymo dalis²⁰. Todėl tame nutarime konstatuota, kad valstybės biudžeto įstatyme pagal Konstituciją negali būti tokių Teisingumo ministerijai priskirtų asignavimų, kuriuos ministras savo įsakymais paskirstytų teismams. Jie turi būti tiesiogiai nurodyti valstybės biudžeto įstatyme kaip skiriami ne per Teisingumo ministeriją, bet tiesiogiai konkrečiam teismui.

Visa tai tarsi dėsningai išplaukia iš atitinkamo ginčyto reglamentavimo išaiškinimo ir įvertinimo Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime: „Analizuojant Įstatymo <...> normą, pagal kurią teisingumo ministrui yra nustatyti įgaliojimai organizuoti atitinkamų teismų finansinį ir materialinį techninį aprūpinimą, pažymėtina, kad Įstatyme pavartota sąvoka „organizuoti teismų finansinį aprūpinimą“ yra teisiškai neapibrėžta ir gali būti įvairiai aiškinama. Ji gali būti suprantama ne tik kaip atspindinti teisingumo ministro įgaliojimus *išsiaiškinti, kiek lėšų reikia teismų veiklai, bei jo pareigą pasirūpinti, kad šios lėšos būtų numatytos valstybės biudžete, ne tik kaip atspindinti teisingumo ministro pareigą dalyvauti Seime svarstant valstybės biudžeto projekte teismams numatytų asignavimų skyrimo klausimus* (paryškinta – *aut.*). Įstatyme pavartota sąvoka „organizuoti teismų finansinį aprūpinimą“ gali būti interpretuojama ir taip, kad teisingumo ministrui

20 „Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas apima ir teismų organizacinį savarankiškumą. Jokia vykdomosios valdžios institucija ar pareigūnas negali kištis į teismo funkcijų vykdymą ar organizuoti teismų vidaus darbo. Teismų veikla, kaip minėta šiame nutarime, nėra ir negali būti kokia nors ministerijai priskirta valdymo sritis“ (Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas).

nustatyta teisė valstybės biudžete numatytus asignavimus pačiam paskirstyti konkreitiems teismams. Būtent tokį šios Įstatyme pavartotos sąvokos supratimą rodo ir dabartinis teismų finansavimo reguliavimas: valstybės biudžeto įstatyme nėra nustatyta, kiek lėšų skiriama kiekvienam teismui (išskyrus Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą). Nurodoma bendra visai teismų sistemai skirtų lėšų suma.“

Išėina, kad teisingumo ministras, būdamas Vyriausybės nariu ir finansų ministro kolega, rūpindamasis Teisingumo ministerijos valdymo sričiai priskirtų *kalėjimų* (įkalinimo įstaigų) finansavimu, nebeturėtų analogiškai aktyviai rūpintis jo neadministruojamų teismų finansavimu ir jo didinimu. Tarsi Teisingumo ministerijos šimtamečiai atpažinimo ženklai, simboliai ir sąvokos „Justitia“, „Temidė“ jau *niekuo dėtos*, nes ši ministerija, kitaip nei Vokietijoje net nerengianti teisėjo egzamino ar pretendentų į teisėjus atrankos administravimo (tai daro Nacionalinė teismų administracija)²¹, pasidarė tarsi *bausmių vykdymo ir notarų bei antstolių priežiūros* Teisingumo ministerija (plg.: Šileikis, 2020, p. 54–56), nors, kaip minėta, Teismų įstatyme (vis dėlto) numatyta Teisėjų tarybos pareiga „suderinti“ teisėjų mokymų programas būtent su Teisingumo ministerija.

Tokiame kontekste susidaro ir gali būti įžvelgiamas tam tikras konstitucinis *alogizmas* ar hipotetinis nesusipratimas arba nemielas klausimėlis „Kaip Konstitucijos sergėtojai susilpnino <...> teisėjų <...> apsaugą?“ (Borusevičiūtė, 2022, 36–39). Teismų savarankiškumui ir nepriklausomumui nuo Teisingumo ministerijos neabejotinai palankus (labai svarbus) minėtas Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas (kaip ir 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas), pasirodo, turi negatyvių ar kontroversiškų aspektų kaip *destruktyviai fiskalinių* padarinių teismų finansavimo planavimui ir politiniam suderinimui, kadangi teisingumo ministras jo vadovaujamos įstaigos itin susiaurėjusio (kone tuščiaviduriu tapusio) simbolio Temidės kontekste negali būti tas valstybės politikas ir Vyriausybės narys, kurio kabinete ar jo prieigose galėtų veiksmingai ir tvariai vykti teismų finansavimo planavimas ir apskaita (patikra), t. y. pirminio kitų metų valstybės biudžeto įstatymo projekto (jame numatytų asignavimų teismams) pagrindų modeliavimas ir suderinimas su finansų ministru vien todėl, kad teisingumo vykdymo (taigi ir jo finansavimo) administravimas (planavimas) pagal Konstitucijos išaiškinimą nepriskiriamas Teisingumo ministerijos valdymo sričiai.

Tuo pagal galimybes turinti atitinkamai užsiimti Nacionalinė teismų administracija, deja, nėra atstovaujama Vyriausybėje jos nariais esančių ministrų lygmeniu. Todėl jos vadovo, kaip valstybės tarnautojo, ir finansų ministro arba

21 „Nacionalinė teismų administracija, įgyvendindama Teismų įstatyme nustatytus uždavinius, atlieka šias funkcijas: <...> tvarko pretendentų į laisvas apylinkės teismo teisėjų vietas sąrašą ir jų asmens bylas; tvarko asmenų, pageidaujančių laikyti pretendentų į teisėjus egzaminą, duomenų bazę ir jų asmens bylas; <...> organizuoja pretendentų į teisėjus egzamino laikymą“ (Nacionalinės teismų administracijos įstatymo 2 straipsnio 9, 12 punktai).

Ministro Pirmininko nesutarimų dėl teismų finansavimo nagrinėjimas niekada neprilygs tam politiniam fiskaliniam standartui, kuris praecityje buvo teisingumo ministru *kuruojant* (planuojant) tinkamą teismų materialinį finansinį *ap rūpinimą* (reprezentatyvių teismo buveinių statybas, einamuosius ar kapitalinius remontus).

Tokiame kontekste išeina, kad Teisėjų taryba, kuri konstituciškai negali būti gretinama ar lyginama su viešojo administravimo subjektu esančia Nacionaline teismų administracija (ji nėra atsvara Respublikos Prezidentui), *de facto* pastarajai įstaigai tarsi prilygsta pagal judviejų ribotas galimybes politiškai ir *ekonomiškai* prilygti finansų ministru (jo vadovaujama ministerijai) ir Ministrui Pirmininkui (jo vadovaujama Vyriausybei), kai planuojami kitų metų biudžetiniai prioritetai, tarp jų – tam tikrų sričių padidintas prioritetas finansavimas.

Visa tai leidžia įžvelgti, kad Nacionalinės teismų administracijos sukūrimas ir išėmimas iš Teisingumo ministerijos organizacinės struktūros su teisingumo ministru priešakyje, viena vertus, sustiprina teismų finansinį organizacinį savarankiškumą ir, kita vertus, nesustiprina Teisėjų tarybos ar kitos teisėjų profesinės savivaldos institucijos galimybių tiesiogiai derėtis su Vyriausybės nariais dėl jų pritarimo ar nepritarimo Finansų ministerijos parengtam kitų metų valstybės biudžeto įstatymo projektui ir jame numatytiems (suplanuotiems) asignavimams teisingumo vykdymo sistemai.

Gal ir dėl to Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris 2023 m. vis dar įsikūręs renovacijos akivaizdžiai reikalingame pastate su didelėmis rūsčiomis tik baudžiamosioms byloms nagrinėti tinkančiomis eglėmis fasado pusėje šalia nebeveikiančio Lukiškių kalėjimo, daug kartų viešai planavo ir propagavo naujos būstinės statybas, t. y. persikėlimą (kartu su Apeliaciniu teismu) į naują funkciškai inovatyvų statinį Šeimyniškių gatvėje Nr. 28 Vilniuje šalia Generalinės prokuratūros, tačiau Nacionalinė teismų administracija finansiškai negebėjo tokių siekių veiksmingai įgyvendinti iki 2023 m. (2020 m. liepą nutraukdama statybos rangos darbų, kurių kaina buvo nustatyta 2018 m. rinkos kainomis, konkursą)²², nors tai anksčiau pavyko Generalinei prokuratūrai beveik toje pačioje vietoje esančioje Rinktinės gatvėje, tebūnie su netaisyklingais keistai pasivirusiais pastato langais, pelniusiais juos projektavusiems architektams nominavimą profesiniam apdovanojimui, ku-

22 Viešai paskelbta, kad Nacionalinė teismų administracija 2020 m. liepą nutraukė teismų pastato Šeimyniškių g. 28, Vilniuje, statybos rangos darbų konkursą, nes visų gautų pasiūlymų kainos viršijo numatytą projekto biudžetą. Nacionalinė teismų administracija, ieškodama galimybių užbaigti statybos rangos darbų konkursą dėl pirkimo vertės padidinimo kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliariją, tačiau šio pirkimo vertės padidinimui nebuvo pritarta ir Nacionalinei teismų administracijai pasiūlyta pirkimą organizuoti iš naujo (<https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/nutrauktas-teismu-pastato-seimyniskiu-gatveje-statybos-konkursas/7824>; žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d.).

ris neapsaugojo nuo kritikos²³. Šiaip architektai, projektuodami pastatus ir jų langus, pagal *darnaus vystymosi* svarbą atskleidžiančią daktaro disertaciją „Viešasis interesas ir jo įgyvendinimo sąlygos architektūros srityje“ (Veličkaitė, 2019), turėtų eksperimentuoti su privačių asmenų pageidavimus ir poreikius atitinkančiais statiniais, bet ne su prokuratūros ar teismų būstinėmis.

Žinoma, žaliu stiklu apgaubti Lenkijos Aukščiausiojo Teismo (*Sąd Najwyższy*) būstinei nuo 1999 m. skirti inovatyvūs rūmai Varšuvos Krasinskio aikštėje su stikliniais laiptais pastato viduje ir augančiomis pušelėmis ant stogo išties įspūdingi²⁴. Tai, deja, neišgelbėjo nuo to, kad Lietuvos Teisėjų taryba, atsižvelgdama į Europos teismų tarybų tinklo pateiktą prašymą, 2021 m. rugpjūčio 28 d. vienbalsiai nutarė: Lenkijos teisėjų taryba turi būti pašalinta iš Europos teismų tarybų tinklo (ENCJ) asociacijos²⁵.

5. Teisėjų karjeros taryba kaip vizija

Toks šio skirsnio pavadinimas gali gluminti ir šokiruoti, kadangi jame nurodytos institucijos Lietuvoje nebuvo ir nėra. Jos sukūrimo galimybių vizija apima naujos Teismų finansavimo tarybos sukūrimo aspektus (žr. toliau, t. y. 6 skirsnį). Jei teismų finansavimo klausimai pagal įstatymą pereitų tokiai naujai teismų *finansinės*

- 23 Žr. portalo „Interesting engineering“ sudarytą 10 pastatų sąrašą, į kurį patenka Lietuvos generalinės prokuratūros naujas pastatas (Rinktinės g. Vilniuje), kurį kritikai Lietuvoje vadina „kreivų veidrodžių karalyste“ (<https://www.15min.lt/verslas/naujiena/nt-ir-interjeras/nekilnojamasiturtas/tarp-10-ies-blogi-spinduliuojanciu-ir-generalines-prokuraturos-pastatas-973-906574>; žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d.).
- 24 Žr. Lenkijos Aukščiausiojo Teismo rūmų nuotrauką, kuri panaudota iliustruoti Haroldo Šinkūno 2020 m. lapkričio 24 d. straipsnį „Teisinės valstybės krizė Europoje – Lenkijos pavyzdys“ (Teisė. pro.). Plg.: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Highest_Court_of_Poland?uselang=de; žr. minėto teismo svetainę: http://www.sn.pl/SitePages/Strona_startowa.aspx.
- 25 Viešai paskleidžiant ir pagrįžiant tokį Lietuvos Teisėjų tarybos vienbalsį sprendimą, Lietuvos teismų sistemos svetainėje „teismai.lt“ nurodoma: „minėtame ENCJ posėdyje buvo pristatytos su Lenkijos teismų sistema susijusios aktualijos. Šių metų gegužės mėn. Europos Žmogaus Teisių Teismas nustatė, kad Lenkijos Konstitucinis Teismas „nėra įstatymu įsteigtas teismas“, nes jame yra neteisėtai Lenkijos Prezidento paskirtas teisėjas. Šių metų liepos mėn. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) patenkino Europos Komisijos prašymą ir įpareigojo Lenkiją laikinai stabdyti nacionalines nuostatas dėl Lenkijos Aukščiausiojo Teismo drausmės kolegijos veikimo, taikant laikinąsias apsaugos priemones, kol bus paskelbtas galutinis sprendimas. Lenkijos Konstitucinis Teismas pirmą kartą Europos Sąjungos (ES) sutarčių nuostatas paskelbė antikonstitucinėmis. Be to, ESTT konstatavo, kad Lenkijos teisėjų drausminių klausimų sprendimo tvarka, įskaitant Drausmės kolegijos veiklos principus, yra nesuderinama su ES teise. ESTT savo sprendime nurodė, kad *Lenkijos teisėjų taryba yra įstaiga, kurios nepriklausomumas gali sukelti pagrįstų abejonių* (paryškinta – aut.), o Lenkijos drausminimo priemonių sistema kelia pavojų Lenkijos teismų kreipimosi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą sistemai ir gali būti panaudota siekiant įbauginti Lenkijos teisėjus“ (Teismai.lt, 2021 m. rugpjūčio 27 d.).

(fiskalinės) savivaldos ir savireguliacijos institucijai, tai Teisėjų taryboje liekantys teisėjų karjeros klausimai galėtų būti išgryninti patikslintu (pakeistu) Teisėjų tarybos pavadinimu. Nors dabartinis pavadinimas galėtų nesikeisti, būtų sunku racionaliai paaiškinti, kodėl Teisėjų taryba nėra susijusi su teisėjų atlyginimų biudžetinio planavimo (juo labiau didinimo) klausimų nagrinėjimu (derinimu su Finansų ministerija ir Vyriausybe bei Seimu).

Teisėjų tarybos kaip pirmiausia teisėjų karjeros klausimų, nurodytų Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje, nagrinėjimo institucijos esmė ir prasmė aiškiai atskleista Konstitucinio Teismo doktrinoje²⁶. Tačiau yra erdvių diskutuoti, ar ši institucija papildomai turėtų būti aukščiausioji teismų ir teisėjų savivaldos ir savireguliacijos institucija *valstybės biudžeto asignavimų teismams planavimo ir derinimo* klausimams nagrinėti. To tarsi nereikalaujama, bet ir nedraudžiama remiantis Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalimi. Tik dabartinis tarybos pavadinimas galbūt neleistų tinkamai suvokti, kad juo apimamas išimtinai teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo klausimų nagrinėjimas.

Aiškumo ir vaizdingumo labai verta išplėsti 2 skirsnyje minėtus Konkurencijos tarybos, Vyriausybės kanceliarijos ir 1990–2022 m. gyvusio Statistikos departamento (nuo 2023 m. – Valstybės duomenų agentūros) pavadinimų keitimo galimybių pavyzdžius, papildomai paklausiant, kas bendro tarp Užimtumo tarnybos ir Teisėjų tarybos. Lietuvos Respublikos užimtumo įstatyme įtvirtinta Užimtumo tarnyba iš pirmo žvilgsnio neturi nieko bendro su Teismų įstatyme įtvirtinta Teisėjų taryba, nebent jų bendrumas netiesiogiai pasireikštų tais hipotetiniais išimtiniais atvejais, kai: a) vidaus reikalų ministro karjerą baigęs buvęs apylinkės teismo teisėjas, kurio Respublikos Prezidentas neskiria į anksčiau eitas apylinkės teismo teisėjo pareigas dėl *ex* ministro politinio neatšalimo ir neatmetamo grįžimo į politiką, naujos darbinės veiklos ieškotų Užimtumo tarnyboje, kuo pasipiktinę kai kurie teisininkai pradėjo abejoti, ar valstybės vadovo neveikimas „teisėtas ir teisingas“ (Drakšas, 2021, Delfi.lt), tarsi pamiršdami buvusio Respublikos Prezidentės vyriausiojo patarėjo Mindaugo Lingės nepasitenkinimą dėl tuometinių valdančiųjų kėslų „paversti Respublikos Prezidentą notaru“ (Lingė, 2020, Delfi.lt); b) už teisėjo vardo pažeminimą pirma laiko atleistas teisėjas, kuriam 50 ar 60 metų, ieškotų pragyvenimui samdomos darbinės veiklos ir tuo tikslu kreiptųsi į Užimtumo tarnybą, kas sunkiai tikėtina dėl alter-

26 „Įstatymais ir kitais teisės aktais reguliuojant santykius, susijusius su teisėjų paskyrimu, paaukštinimu, perkėlimu ar atleidimu iš pareigų, negalima paneigti <...> specialios teisėjų institucijos kompetencijos, konstitucinės prigimties ir paskirties“ (Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarimo 27.1 punktą, kuriame nurodomos 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimo nuostatos). „Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali teisėjų institucija <...> yra svarbus teismo <...> savivaldos elementas. Šios specialios teisėjų institucijos konstituciniai įgaliojimai yra susiję su <...> dalyvavimu priimant sprendimus dėl teisėjų karjeros“ (Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarimo 27 punktą, kuriame nurodomos 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatos).

natyvios veiklos perspektyvų advokatų kontorų konsultantų lygmeniu ar pelningo šeimos užsiėmimo auginant ir parduođant *mėsinius galvijus* kontekste (Kuizinaité, Lrytas.lt., 2021 m. balandžio 17 d.).

Tačiau minėtų institucijų bendrumas gali būti korektiškai objektyvinamas pagal jų oficialių pavadinimų galimo keitimo įstatymuose kriterijų. Jei ekonomiškai keistoko skambesio ir conceptualumo institucija „Darbo birža“, įsteigta 1991 m. kovo 1 d., veikė daugybę metų kaip savita asmenų bedarbystės administravimo (bedarbių asmenų įdardinimo tarpininkavimo) įstaiga²⁷ tol, kol įstatymų leidėjas įžvelgė ir įgyvendinimo jos dabartinę, nepalyginti tobulesnę įvardijimo alternatyvą (Užimtumo tarnybą nuo 2018 m. spalio 1 d.), tai įstatymu įvardyta Teisėjų taryba taip pat kategoriškai nelaikytina vieninteliu konstituciškai galimu jos pavadinimu. Juk ankstesnė minėta alternatyva „Teismų taryba“ prieštaravo Konstitucijos 112 straipsnio 5 daliai, kaip tai nustatyta Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime, ne tiek dėl pavadinimo pakeitimo, kiek dėl taip pavadintos institucijos asmeninės sudėties, kurioje buvo ne tik teisėjai.

Žinoma, galima teigti, kad Teisėjų taryba ir kaip kategorija, ir kaip konkrečios institucijos ilgametis oficialus pavadinimas – neatskiriama (integrali) oficialiosios konstitucinės doktrinos (ir jos potekstės) implicitinė dalis, iš kurios tokio pavadinimo taip lengvai „išplėšti“ nepavyktų, nors formaliai ne ši kategorija, bet Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies nuasmeninanti formuluotė „speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija“ dominuoja toje doktrinoje. Tačiau nepriimtina kategoriškai teigti, kad bet koks įstatymų leidėjo sprendimas pakeisti Teisėjų tarybos pavadinimą savaime prieštarautų tokio pavadinimo neįtvirtinančiai Konstitucijos 112 straipsnio 5 daliai.

6. Teismų finansavimo taryba kaip vizija

Jei Konstitucija pagal minėtą jos išaiškinimą Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarime draudžia finansų ministruir ir teisingumo ministruir ar Seimo komitetų pirmininkams arba Respublikos Prezidento vyriausiajam patarėjui teisės klausimais būti Teisėjų tarybos nariais, tai toks draudimas galbūt negaliojūt tokiai naujai Teismų finansavimo tarybai, kuri rinktųsi vos keletą kartų per metus (idealiu atveju – Prezidentūroje) ir nagrinėtų išimtinai teismų finansavimo planavimo (suderinimo) klausimus, nenagrinėdama teisėjų karjeros klausimų, kurie liktų priskirti išimtinai Teisėjų tarybai.

27 Žr. sąvokų „Darbo birža“ ir „Užimtumo tarnyba“ apibrėžimą įstatymuose arba paaiškinimą internetinėje enciklopedijoje „wikipedia“ („Užimtumo tarnyba – viešojo administravimo įstaiga, organizuojanti užimtumo rėmimo politikos priemonių įgyvendinimą bedarbiams ir žmonėms, ieškančiams darbo“; žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.).

Visiškas aiškumas dėl tokios naujos specializuotos (neaukščiausios) teisėjų ir teismų savireguliacijos ir savivaldos institucijos sukūrimo atitiktis Konstitucijos 112 straipsnio 5 daliai, deja, būtų įmanomas tik įgaliotiems subjektams paprašius ir gavus atitinkamą Konstitucinio Teismo nutarimą (arba sprendimą dėl 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo išaiškinimo). Iki tol galiotų naujadaro atitiktis Konstitucijai prezumpcija, kuri galėtų būti paneigta Konstituciniame Teisme įgaliotų subjektų prašymu.

Teismų finansavimo taryba galėtų (turėtų) būti įtvirtinama jai skirtame specialiaame įstatyme (bet ne Teismų įstatyme), tokiu būdu šio naujo įstatymo *galiojimą ir taikymą išplečiant* iki Konstitucinio Teismo, kuriam iki šiol negalioja ir netaikomas Teismų įstatymas ir jame įtvirtinta Teisėjų tarybos sudarymo tvarka, todėl nebuvo ir nebus nė vieno Konstitucinio Teismo teisėjo, kuris visuotiniame teisėjų susirinkime išrinktas Teisėjų tarybos nariu ar juo savaime (*ex legis*) tapo pagal Konstitucinio Teismo pirmininko pareigas.

Pažymėtina, kad pagal pareigas atsirandanti Konstitucinio Teismo pirmininko narystė Teismų finansavimo taryboje, kaip ir analogiška Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkų narystė, hipotetiškai užtikrintų, kad nesusidarytų ir nepasikartų anksčiau destruktvyvios prielaidos ir dingstys (provokacijos), dėl kurių Teisėjų taryba 2020 m. spalį priėmė Vakarų Europos lygmeniu skandalingą pareiškimą, kuris Lietuvos žiniasklaidos priemonėse ištransliuotas taip: *Teisėjų taryba ragina Konstitucinio Teismo vadovą liautis menkinti kitus teismus* (LRT.lt, 2020 m. spalio 30 d.).

Taigi naujos papildomos Tarybos sudarymo tvarka turėtų būti nulemta principo, kad visi jos nariais esantys trijų teismų sistemų atstovai pagal pareigas atitinkamai susiję su valstybės biudžeto asignavimų teismams ir (ar) konkrečiam atitinkamam baigiamosios instancijos teismui planavimu ir panaudojimu ar tai pagal pareigybės funkcijų aprašą užtikrinančio valstybės tarnautojo (teismo kanclerio) kontrole. Todėl šioje Taryboje pagal *siauresnį variantą* galėtų (turėtų) būti mažiausiai 8 nariai: Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkai bei kancleriai.

Siekiant sukurti ne tik trijų teismų sistemų atstovų narystę, bet ir jiems Taryboje prilygstančių ir balsavimo teisę turinčių *politikų finansininkų* proporcingą atsvarą, derėtų rinktis Tarybos sudėties *platesnį variantą* (mažiausia 16 narių): aštuoni iš trijų teismų sistemų (minėti teismų pirmininkai ir kancleriai), kurie prireikus galėtų sudaryti *dvi frakcijas* „konstitucinės ir administracinės justicijos“, „baudžiamosios ir civilinės justicijos“, ir aštuoni iš politikų ir ministerijų politinės vadovybės sistemos (teisingumo ministras ir jo paskirtas viceministras, finansų ministras ir jo paskirtas viceministras, Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkas ir jo pavaduotojas, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas ir jo pavaduotojas), kurie prireikus galėtų sudaryti taip pat *dvi frakcijas* „politikų teisininkų“ ir „politikų finansininkų“.

Pastarasis variantas optimalus, kadangi jame: a) sudarytos tinkamos institucinės ir organizacinės prielaidos minėtiems teismų pirmininkams ir kancleriams bei valstybės politikams susėsti ir diskutuoti prie vieno darbo stalo politiškai neutralioje vietoje, t. y. ne Seime ar Vyriausybėje, juo labiau ne šių institucijų ar jų struktūrinių padalinių vadovų kabinetuose, bet, pvz., Prezidentūroje, tuo tinkamai atspindint konstitucinius Respublikos Prezidento įgaliojimus teismų veiklos ir teisėjų karjeros srityje; b) subalansuotas teismų pirmininkų ir kanclerių (iš viso 8 balsai) ir kitų narių (taip pat iš viso 8 balsai), iš kurių šeši politikai ir du politinio asmeninio pasitikėjimo valstybės tarnautojai (viceministrai), įtakos santykis (proporcingumas).

Jei būtų prisibijoma lyginio skaičiaus (16) ir balsams pasidalijus po lygiai susidarančios *pato* situacijos (šachmatų terminais šnekant), tai septynioliktuoju nariu galėtų (turėtų) būti Respublikos Prezidento vyriausiasis patarėjas teisės klausimais (ar kitas dekretu deleguotas įgaliotas atstovas), kuris pagal galimybes veiksmingai užtikrintų Tarybos posėdžių parengimą ir surengimą Prezidentūroje kaip idealiai „neutralioje vietoje“. Antraip gali kilti organizacinių techninių nesklandumų, nes teisėjai galėtų nepageidauti rinktis į posėdį, pvz., Finansų ministerijoje, o politikai – į posėdį teismų būstinėse.

Šiame kontekste svarbi dar viena, iš dalies minėta, įžvalga, kuri mažina ar net šalina galimą reformos prieštaravimą Konstitucijos 112 straipsnio 5 daliai: Teismų finansavimo tarybos sprendimai turėtų būti tvirtinami Teisėjų tarybos sprendimais, taigi galėtų būti atmetami. Tai užtikrintų, kad Teisėjų taryba, o ne kitokia teismų taryba, būtų (liktų) aukščiausioji teismų ir teisėjų savireguliacijos ir savivaldos institucija, kaip tai pabrėžiama Konstitucinio Teismo doktrinoje.

7. Teisėjo vardo pažeminimo nustatymo taryba kaip vizija

Šio skirsnio pavadinimas, provokuojantis tarsi nedarbingumo nustatymo įsivaizdavimus, taip pat gali šokiruoti, kadangi jame nurodytos teisėjų savivaldos institucijos iki šiol nebuvo ir pagal Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalį neprivalėjo būti. Ji nesuponuojama Konstitucinio Teismo 1993–2022 m. doktrinoje, tačiau, šios doktrinos nekvestionuojant, gali būti diskutuojama kaip metodinė parama Teisėjų tarybai *emociškai jautriausiu* (psichologiškai nemaloniausiu) jos kompetencijai priskirtinu klausimu, susijusiu su teisėjo vardo pažeminimo tam tikru teisėjo poelgiu fakto nustatymu, kuriuo remdamasis Respublikos Prezidentas tęstų jo kreipimusi į Teismų tarybą inicijuotą teisėjo atleidimo iš pareigų pažeminus teisėjo vardą procedūrą pagal Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktą. Nors šis „5 punktas“, kurio įgyvendinimo galimybių prielaidas sukuria Teisėjų taryba, nustatydamą tei-

sėjo vardo pažeminimo tam tikru teisėjo poelgiu faktą, turi tam tikrų *savigynos* nuo teisėjo vardą diskredituojančio teisėjo poelgio požymių, jo „aktyvavimas“ nulėmtas Respublikos Prezidento, kaip politinio pobūdžio institucijos, apsisprendimo tam tikru metu (mėnesį ar savaitę) kreiptis į Teisėjų tarybą patarimo ir todėl galėtų būti lyginamas (perkeltine politologine prasme) su Lietuvoje ir Lenkijoje bei kitose Vidurio Europos šalyse 2022 m. ir 2023 m. viešai itin diskutuojamu kolektyvinio saugumo ir gynimosi susitarimo „5 straipsnio“ politiniu aktyvinimu *savigynos* tikslais.

Antai Respublikos Prezidentas, naujai išrinktas penkeriems metams ir pradėjęs eiti pareigas 2019 m. viduryje, turi jam konstituciškai suteiktą diskreciją ir kartu jam tenkančią didžiulę atsakomybę politiškai pasirinkti vieną veikimo ar neveikimo variantą iš kelių galimų variantų: *arba* atidėti kreipimąsi į Teisėjų tarybą ir laukti ankstesnio Respublikos Prezidento sutikimu imuniteto (tarp Seimo sesijų) netekusių teisėjų (iš jų – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo) baudžiamosios atsakomybės klausimo nagrinėjimo ikiteisminiame tyrime (ar kaltinimų pareiškimo baudžiamojoje byloje išnagrinėjimo bei nekaltumo prezumpcijos paneigimo teisme) baigties, kuri gali itin užtrukti, pvz., iki 2023 m. ar 2024 m., ir tuo dar labiau pakenkti teisėjų ir teismų autoritetui, *arba* ilgai nelaukdamas, pvz., 2019 m. liepos pabaigoje, kreiptis į Teisėjų tarybą patarimo dėl teisėjo vardo pažeminimo („sudėties požymių“) buvimo konkrečiame teisėjo poelgyje, dėl kurio teisėjas neteko imuniteto (ankstesnio Respublikos Prezidento leidimu) ir pradėtas ikiteisminis tyrimas.

Svarbu priminti ir patikslinti, kad minėtame Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarime nagrinėtas *analogų neturintis* Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo (taip pat Apeliacinio teismo teisėjo), netekusio imuniteto tarp Seimo sesijų Respublikos Prezidento leidimu, pirmalaikis atleidimas prieš jo valią pagal Seimo nutarimą ir Respublikos Prezidento dekretą kaip teikimą²⁸, pastarojo *prielaidoms* susidariusi būtent dėl Teisėjų tarybos patarimo, t. y. teisėjo vardo pažeminimo tam tikru teisėjo poelgiu fakto konstatavimo pagal Respublikos Prezidento pasiteiravimą. Tokį „pusiau abstrakčios“ individualaus Seimo nutarimo ir Respublikos Prezidento dekreto konstitucinės kontrolės dalyką ir ypač minėto Konstitucinio Teismo nutarimo rezoliucijoje nustatytą Respublikos Prezidento, kuris nelaukė teisėjo poelgio ikiteisminio tyrimo (ar teisėjui pareikšto kaltinimo baudžiamojoje byloje išnagrinėjimo ir nekaltumo prezumpcijos paneigimo teisme) pabaigos, dekreto dėl kreipimosi į Teisėjų tarybą patarimo *neprieštaravimą*

28 Apeliacinio teismo teisėjo atleidimas gali įvykti pagal Respublikos Prezidento dekretą kaip iniciatyvos atleisti teisėją teikimą, kuriam gautas Teisėjų tarybos patarimas, ir Seimo nutarimą kaip pritarimą iniciatyvai bei dar kartą Respublikos Prezidento dekretą kaip teisėjo atleidimo įtvirtinimą remiantis Seimo pritarimu.

Konstitucijai²⁹, galima vertinti dvejopai (Birmontienė, 2022, 21–28) ar net itin kritiškai (Borusevičiūtė, 2022, 40–52).

Viena vertus, 2 skirsnyje minėtais ar kitokiais komunikavimo būdais galima skleisti probleminę informaciją ir skatinti probleminių diskursą teigiant, kad pagal tam tikrą Teisėjų tarybos patarimą Respublikos Prezidentui ir pastarojo veikimą, kuris pateisintas tame Konstitucinio Teismo nutarime, susidaro Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo, taip pat Apeliacinio teismo teisėjo išskirtinio konstitucinio statuso ir išskirtinių nepriklausomumo garantijų aktualija bei problematika, kadangi šių teisėjų atleidimą iš pareigų dėl teisėjo vardo pažeminimo inicijuojant bendra tvarka (Teisėjų tarybos patarimo pagrindu) tarsi niveliuojama Konstitucijos 116 straipsnyje *specialiai* numatytos Seime atliekamos parlamentinės apkaltos tik Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Apeliacinio teismo teisėjams (bet ne apygardų ar apylinkių teismų teisėjams) autentiška konstitucinė samprata ir ekstraordinarinė procedūrinė institucinė svarba.

Kita vertus, minėtais ar kitokiais komunikacijos būdais galima skleisti nuosaikeinę informaciją ir slopinti probleminių diskursą teigiant, kad nėra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo, taip pat Apeliacinio teismo teisėjo išskirtinio statuso ir išskirtinių nepriklausomumo garantijų ypatingos aktualijos ar problematikos, kadangi visi teisėjai lygūs pagal jų vardo pažeminimo padarinius ir juos sukeliančius Respublikos Prezidento paprašytus Teisėjų tarybos konstatavimus pagal atitinkamas teisėjo netinkamo poelgio faktines aplinkybes, juo labiau tuo aspektu, kad Seimui ilgai svarstant ir nepradedant ar nebaigiant apkaltos teisėjams, Respublikos Prezidentas neturėtų jokių galimybių įgyvendinti konstitucinių įgaliojimų inicijuoti Seimo nutarimą: a) atleisti Aukščiausiojo Teismo teisėją, kurio poelgi, pažeminanti teisėjo vardą, įvertino ir nustatė Teisėjų taryba Respublikos Prezidento pasiteiravimu; b) pritarti Apeliacinio teismo teisėjo atleidimui, šio teisėjo poelgi, pažeminusį teisėjo vardą, įvertinus ir nustatčius Teisėjų tarybai Respublikos Prezidento pasiteiravimu.

Tokiame diskurso ir teisėkūros naujų galimybių vizijos kontekste svarbu pažymėti, kad teisėjų karjera – tai ne tik teisėjų paskyrimai, paaugštinimai ar perkėlimai arba įprasti pozityvūs (garbingi) atleidimai sulaukus įstatyme nustatyto pensinio amžiaus, bet ir ekstraordinariniai negatyvūs (nugarbingi) atleidimai pažeminus teisėjo vardą³⁰. Todėl šiais klausimais metodinę profesinę paramą ir at-

29 Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarimo rezoliucijoje pripažinta, kad Respublikos Prezidento 2019 m. liepos 30 d. dekretas Nr. 1K-25 „Dėl kreipimosi į Teisėjų tarybą“ (kaip ir gautu Teisėjų tarybos patarimu grindžiamas 2019 m. rugpjūčio 16 d. dekretas Nr. 1K-45 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti <...> iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ bei tokiu teikimu grindžiamas Seimo 2019 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl <...> atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“) neprieštaruja Konstitucijai.

30 Specifinis (mišrus, nei visiškai garbingas, nei visiškai nugarbingas) teisėjo atleidimo iš pareigų atvejis, kuris anksčiau buvo reglamentuotas Teismų įstatyme, atsispindi Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 3 d. dekretu Nr. 225 „Dėl apylinkės teismo teisėjos atleidimo“, kurio atitiktis Konsti-

svarą Respublikos Prezidentui privalanti užtikrinti Teisėjų taryba iki šiol pagrįstai yra (buvo) nedaloma (vientisa) pagal jos konstitucinius įgaliojimus, nurodytus Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje, kaip tai atitinkamai pažymima Konstitucinio Teismo doktrinoje apie „specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją“.

Beje, pozityvios funkcinės partnerystės kupina formuluotė „parama Respublikos Prezidentui“ – tai šių eilučių autoriaus lingvistinis išradimas ar atradimas, kai Konstitucinio Teismo doktrina grindžiama negatyvios priešpriešos (stabdžių ir atsvarų) sklidina formuluote „atsvara Respublikos Prezidentui“³¹. Nesiekiant šios doktrinos sumenkinti, vis dėlto galima ir derėtų nuosaikiai teigti, kad Teisėjų taryba ir jos *patarimas* tikrai nėra tik toks valdžių padalijimo sistemos „stabdis“, kuriuo materializuojama vien teisėjų savivaldos olimpo profesinė ir funkcinė „atsvara“ Hobso Leviataną esą simbolizuojančiam Respublikos Prezidentui. Jei Teisėjų tarybos „patarimas“, kaip labiau nei autoritetinga konsultacija, – tai ne formalus „eilinis“ pritarimas ar išimtinis nepritarimas teisėjo vardo pažeminimo nustatymo iniciatyvai „iš Daukanto aikštės“, išeina, kad neformaliu „patarimu“ vykdoma tiek teisėjų gynimo funkcija (atsvaros forma), tiek „metodinės paramos“ Respublikos Prezidentui (jam įgyvendinant įgaliojimus teisėjų karjeros klausimais) funkcija.

Tačiau parama ir atsvara turėtų viena kitą ne slopinti ar paneigti, bet papildyti ir stiprinti, kadangi teisėjo pirmalaikio atleidimo iš pareigų prieš jo valią *elastinga* esanti ir *kaučiukine* neturinti būti procedūrinė *dingstis* „kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą“ (Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktą) ir tuo pačiu konstitucinė formuluotė „teisėjo vardą pažeminantis poelgis“, pasak Konstitucinio Teismo, „yra talpi“ (2022 m. balandžio 15 d. nutarimo 25.3 punktą), nors iki tokios 2022 m. balandyje išplėtos oficialiosios doktrinos, regis, tik konstitucinės teisinės valstybės principas buvo joje vadinamas „talpiu“.

Jei Teisėjų tarybai pagal Respublikos Prezidento kreipimąsi tenka atsakingai ir įdėmiai vertinti bei konstatuoti „talpaus“ pagrindo atleisti teisėją pirma laiko faktinės dingsties pakankamumą ir pagrįstumą, tai ji galėtų argumentuotai paprašyti kitos, labiau specializuotos Teismų įstatyme numatytos teisėjų savivaldos institucijos (ne tik Teisėjų garbės teismo) suteikti jai preliminarią metodinę pagalbą neimperatyvios (nesaistančios), t. y. konsultacinės išvados forma, tebūnie tik ypatingais ir išimtiniais atvejais, kurie susiję, pvz., su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ar Apeliacinio teismo teisėjo pirmalaikiu atleidimu. Tačiau tokio Teisėjų tarybos

tucijai ir Teismų įstatymui nagrinėta Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarime tuo aspektu, kad „S. Petraškaitė buvo penkeriems metams paskirta Ukmergės rajono apylinkės teismo teisėja, o šioje konstitucinės justicijos byloje ginčijamu <...> dekretu <...> ji buvo atleista iš šių pareigų, pasibaigus įgaliojimų laikui“ (nutarimo nustatomosios dalies II skirsnis).

31 „<...> speciali teisėjų institucija yra atsvara Respublikos Prezidentui kaip vykdomosios valdžios subjektui formuojant teisėjų korpusą“ (Konstitucinio Teismo, be kita ko, 1999 m. gruodžio 21 d., 2022 m. balandžio 15 d. nutarimai).

atliekamo kitos teisėjų savivaldos institucijos pasitelkimo (konsultavimosi su ja ar jos išvados paprašymo ir laukimo) nenumato ir nesuponuoja Konstitucinio Teismo doktrina, kuri neleidžia (draudžia) Teisėjų tarybai *nepatarti Respublikos Prezidentui vien dėl to, kad Teisėjų garbės teismas pagal Teismų įstatymą dar nebai gė svarstyti teisėjo vardo pažeminimo tam tikru teisėjo poelgiu ir (ar) drausminės atsakomybės už tą poelgį taikymo klausimo*.

Išeitų, kad visos (senos geros) teisėjų diskusijos ir teisės tyrėjų, pirmiausia Europos Komisijos trečiąjį pranešimą apie teisės viršenybę Lietuvoje (formuojant Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą) kritikuojančios (Teise. pro., 2022 m. spalio 7 d.) ir konstitucinės teisės egzaminą doktorantūroje audringai išlaikiusios (tuo tikslu kritikos kupiną rašinį Teisėjų tarybos statuso tema ryžtingai gynusios) Mirandos Borusevičiūtės 2021 m. ir 2022 m. rengiamos disertacijos „Teisminės valdžios savivalda Lietuvoje: raida ir perspektyvos“³² revoliucingos išvalgos, kad kartą per mėnesį ar savaitę susirinkusi Teisėjų taryba fiziškai nepajėgi per keletą valandų ar dienų tinkamai išnagrinėti teisėjo atleidimo iš pareigų pažeminus teisėjo vardą medžiagą ir užtikrinti atleidžiamam teisėjui galimybę gintis ir būti išklaustam, deja, labai apribotos ir galbūt konstituciškai neperspektyvios būtent dėl Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies ir jos oficialių doktrininių išaiškinimų Konstitucinio Teismo nutarimuose.

Žinoma, galima diskutuoti ir abejoti, ar pakankamai laiko skiria dvi datas – 2019 m. liepos 30 d. ir 2019 m. rugpjūčio 16 d., kurios turi būti siejamos ne tik su atitinkamais šiomis dienomis priimtais Respublikos Prezidento minėtais dekretais (Nr. 1K-25 „Dėl kreipimosi į Teisėjų tarybą“ ir Nr. 1K-45 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti <...>“), bet ir tarp šių dekretų Teisėjų tarybos atliktu posėdžiavimu ir svarstymu bei 2019 m. rugpjūčio 9 d. surengtu galutiniu balsavimu dėl teisėjo vardo pažeminimo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo poelgiu nustatymo, tuo tikslu priimant *nutarimą patarti Respublikos Prezidentui teikti Seimui atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją iš pareigų, savo poelgiu pažeminus teisėjo vardą*. Tačiau būtina korektiškai pripažinti, kad laiko tarpas tarp minėtų datų matuotinas ne dienomis, bet savaitėmis (o laiko tarpas tarp 2019 m. liepos 30 d. ir 2019 m. rugpjūčio 9 d. – daugiau nei savaitė), nors formaliai pagal anksčiau minėtus Teisėjų tarybos svarstymo ir balsavimo analogiškais klausimais atvejus galėjo būti gerokai trumpesnis. Nėra ir negali būti visiškai įtikinamų objektyvių teisinių argumentų, kad kolegiali *jurisdikcinė* institucija negalėtų tinkamai išnagrinėti vieno itin sudėtingo klausimo per kelias darbo dienas ar net savaitę, kaip tai Teisėjų taryba sugebėjo tradiciniu *vasaros atostogų metu* atlikti 2019 m. rugpjūčio

32 Toks keletą metų rengiamos daktaro disertacijos pavadinimas nurodytas Vilniaus universiteto Teisės fakulteto svetainėje (https://www.tf.vu.lt/about_us/doktorantai/boruseviciute-miranda-dokt/ [žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.]).

9 d. Antraip tektų ydingai teigti, kad Konstitucinis Teismas 2004 m. kovo 16–26 d. negalėjo žodinio proceso tvarka vykusiame viešame posėdyje tinkamai išnagrinėti Seime pradėtos apkaltos Respublikos Prezidentui pagrįstumo bylos, netenkindamas gausybės Respublikos Prezidentui atstovavusių ir gynusių trijų advokatų prašymų, pateiktų tame posėdyje. Tokia proceso koncentracija ir sparta, leidusi Konstituciniam Teismui 2004 m. kovo 31 d. paskelbti surašytą įspūdingo detalumo ir išsamumo išvadą dėl priesaikos sulaužymo (ir šiurkštaus Konstitucijos pažeidimo) Respublikos Prezidento veiksmais, kaip ir vėlesnė apkaltos procesinė eiga Seime, nebuvo atmesta ar sukritikuota Europos Žmogaus Teisių Teisme, nors šis teismas 2011 m. sausio 6 d. nustatė vieno tos konstitucinės justicijos bylos išnagrinėjimo tęsiniumi (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimu) grindžiamo Lietuvos rinkimų teisės aspekto prieštaravimą Europos žmogaus teisių konvencijai. Taigi laiko tarpas tarp 2019 m. liepos 30 d. ir 2019 m. rugpjūčio 16 d., tiksliau tarp 2019 m. liepos 30 d. ir 2019 m. rugpjūčio 9 d., savaime neatspindi ir neįrodo Teisėjų tarybos negebėjimo iš anksto tinkamai pasirengti ir, susipažinus su kriminalinės žvalgybos ar ikiteisminio tyrimo medžiaga³³, išsamiai išnagrinėti netgi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo poelgio faktines aplinkybes ir šį poelgį kvalifikuoti kaip teisėjo vardo pažeminimą ar nepažeminimą.

Be to, svarbu pažymėti, kad minėtų dviejų Respublikos Prezidento 2019 m. liepos 30 d. ir rugpjūčio 16 d. dekretų, kurių (ypač antrojo) nebūtų buvę be Teisėjų tarybos išskirtinio konstitucinio statuso ir jos 2019 m. rugpjūčio 9 d. nutarimu išdėstyto patarimo, atitikties Konstitucijai tarsi labai nuvėlintas ar pavėluotas išnagrinėjimas Konstituciniame Teisme 2022 m. pagal teismų (pirmiausia Lietuvos apeliacinio teismo) prašymus įgyja ar sukelia *naujo precedento* svarbą tik dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo (taip pat Apeliacinio teismo teisėjo), bet ne apskritai dėl teisėjų atleidimo pažeminus teisėjo vardą doktrininės sampratos. Kitaip tariant, nėra visiškai nauja ir labiausiai diskutuotina vien Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo atleidimo pažeminus teisėjo vardą teiseną (paremta teisėjo imuniteto panaikinimu tarp Seimo sesijų Respublikos Prezidentės 2019 m. vasario 19 d. dekretu) ir jai skirta konstitucinės justicijos byla, išnagrinėta Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarimu, tebūnie naujai išaiškinant sudėtingesnės parlamentinės apkaltos sulaužius teisėjo priesaiką taikymo nebūtinybę (alternatyvą) Seimo pasirinkimu tuo aspektu, kad Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarime (46.3, 51.2 punktuose) pažymėta, kad „Seimo kanceliarijos teisės aktų informacinėje sistemoje 2019 m. rugpjūčio 13 d. buvo užregistruotas Seimo nutarimo dėl teikimo

33 Teisėjų taryba turėjo susipažinti, be kita ko, su minėtame Respublikos Prezidento 2019 m. liepos 30 d. dekrete nurodytu Generalinio prokuroro 2019 m. vasario 15 d. raštu Nr. 17.2-752 „Dėl teisėjų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn“ ir 2019 m. liepos 24 d. raštu Nr.17.2-3480 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo <...>“.

pradėti apkaltos procesą projektas“, taigi Seimas galėjo, bet neprivalėjo atlikti (vykdyti) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo atleidimo procedūrą ne dėl teisėjo vardo pažeminimo, bet dėl teisėjo *priesaikos sulaužymo* (t. y. apkaltos procedūroje pagal paprašytą ir gautą Konstitucinio Teismo išvadą taikomo patraukimo konstitucinėn atsakomybėn), kas šiaip atspindėtų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo statuso specifika ir *didesnes garantijas* (procesines kliūtis) pirmalaikio ir priverstinio atleidimo prieš teisėjo valią atveju (Borusevičiūtė, 2022).

Kad ir kaip būtų keista ar primiršta, tokia rezonansinė konstitucinės justicijos teiseną, pradėta 2020 m. Vilniaus apygardos teismo prašymu Nr. 1B-16/2020 m. ir paįvairinta Apeliacinio teismo prašymu Nr. 1B-5/2021, kaip ir minėtu Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarimu išnagrinėta visa konstitucinės justicijos byla Nr. 1/2021-6/2021-20/2021, grindžiama gerokai ankstesne ir ne mažiau diskutuotina trijų apylinkių teismų teisėjų (net *pirmininkų*) atleidimo pažeminus teisėjo vardą teiseną (taip pat paremta tų teisėjų imuniteto panaikinimu tarp Seimo sesijų tuometinio Respublikos Prezidento dekretu) ir jai skirta ne mažiau rezonansinė konstitucinės justicijos byla. Pastaroji išnagrinėta Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimu, jame pripažinus Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekretu Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ neprieštaravimą Konstitucijai ir atmetus pareiškėjo argumentus, kad visi teisėjo *drausminės atsakomybės* klausimai esą turėtų būti baigti nagrinėti (juos nagrinėti pagal įstatymą pradėjusiam) Teisėjų garbės teisme, o kol tai nepadaryta (nepabaigta), Teisėjų taryba esą negalinti tokių klausimų nedelsdama išnagrinėti pagal Respublikos Prezidento kreipimąsi ir tiesiogiai taikydama Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalį. Šiame nutarime sukurtas *pirminis precedentas* ir kartu tam tikras teisinis aiškumas, kad teisėjo atleidimo pažeminus teisėjo vardą klausimai pagal Konstituciją negali būti aiškinami (traktuojami) kaip tokie teisėjo „drausminės atsakomybės“ klausimai, kuriuos įstatymas gali pavesti nagrinėti tik Teisėjų garbės teismui. Taigi 2008–2021 m. buvo aišku, kad oficialioji konstitucinė doktrina neleidžia (draudžia) Teismų įstatymu sukurti tokią visų teisėjų drausminės atsakomybės klausimų nagrinėjimo vien Teisėjų garbės teisme procedūrą, kurios nebaigus Teisėjų taryba negalėtų patarti Respublikos Prezidentui pagal jo kreipimąsi dėl teisėjo vardo pažeminimo klausimo, kuris dar svarstomas Teisėjų garbės teisme.

Žinoma, teisės mokslas gali būti plėtojamas diskurso būdu analizuojant ir įrodinėjant Teisėjų garbės teismo ar kitaip pavadintos institucijos (Teisėjo vardo pažeminimo nustatymo tarybos ar Teisėjų tarybos teisėjo vardo pažeminimo klausimams spręsti) galimybę ar būtinybę, privalumus ir trūkumus ar alternatyvas, modelių įvairovę ir priimtinumą Lietuvos teisės sistemos. Tačiau teisės mokslo darbai, kurių įžvalgos atsimuša ar atsitrenkia į Konstitucinio Teismo nubrėžtas doktrininės ribas kaip Maxo Weberio *orientacines koordinates*, neturėtų būti *su-fokusuoti* į radikalius Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalies ar net šiai konstituci-

nei nuostatai aiškinti skirtos Konstitucinio Teismo doktrinos radikalaus keitimo „konjunktyvinius“ pasiūlymus, su kuriais doktrinos kūrėjai, pvz., prof. Vytautas Sinkevičius, tikriausiai niekada nesutiks, kadangi visada įžvelgs jaunesnių oponentų, remiančių Teisėjų garbės teismo alternatyvą, teorinio kontrpuolimo kaip revanšistinės „kontradoktrinos“ aspektus. Jie sukelia ar sukeltų įtampą dabartinei teisėjo atleidimo iš pareigų pažeminus teisėjo vardą oficialiajai konstitucinei sampratai, kurios pagrindai patikslinti ir sutvirtinti produktyviausios konstitucinės justicijos veiklos (2006) metais (žr.: Sinkevičius, 2010, p. 93–119), ir todėl gali būti labai ribotai „kitaip“ plėtojami Teisėjų tarybos reorganizavimo sampratos linkme, nepaisant naujų 2022 m. iššūkių, susijusių su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo vardo pažeminimo arba *priesaikos sulaužymo* nustatymo procedūrų įtampa (žr.: Sinkevičius. Teisė.pro, 2020).

Todėl galima teigti, kad įstatymų leidėjas, konstituciškai galėdamas įtvirtinti naują Teismų finansavimo tarybą, deja, negali įtvirtinti naujos (aukščiausiosios) Teisėjo vardo pažeminimo nustatymo tarybos (ar Teisėjų tarybos teisėjo vardo pažeminimo klausimams spręsti), kadangi tuo būtų išskaidomi ir siauriami (iškreipiami) Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje suponuojami Teisėjų tarybos įgaliojimai, *nebent* naujadaro sprendimai būtų preliminarūs ir turėtų būti tvirtinami ir galėtų būti atmetami Teisėjų taryboje. Pastarasis kompromisinis variantas reikštų, kad nauja specializuota taryba nebūtų aukščiausioji ir vienintelė institucija nagrinėti teisėjo atleidimo pažeminus teisėjo vardą klausimus. Ji šiek tiek dubliuotų Teisėjų garbės teismo funkcijas, kurios turėtų būti peržiūrėtos ir patikslintos (inventorizuotos).

Svarbiausia – nepaneigti ir neiškreipti Konstitucinio Teismo nutarimų savito leksikono firminių žodžių „idant“ ir „korpuso formavimas“. Jei Teisėjų taryba veikla turi būti krištolinė, „idant nei teismų sistemai, nei Respublikos Prezidentui, nei visuomenei nekiltų pagrįstų abejonių dėl formuojamo teisėjų korpuso“ (Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarimo 27.1 punktą, kuriame nurodoma 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostata), tai tokios veiklos dalimi esantys tiek teismų ir teisėjų nepriklausomumo (pretendentų į teisėjus ir jų padėjėjus pritraukimo) finansiniai klausimai, tiek teisėjo atleidimo iš pareigų pažeminus teisėjo vardą aspektai neturėtų būti visiškai (100 procentų) perduoti nei naujai Teismų finansavimo tarybai, nei dar kitokiai galimai teisėjų savivaldos institucijai, pvz., Teisėjų tarybai teisėjo vardo pažeminimo klausimams spręsti. Šių ar panašių institucijų sprendimus turėtų tvirtinti arba jų netvirtinti Teisėjų taryba (Teisėjų karjeros taryba) kaip aukščiausioji teismų ir teisėjų savivaldos ir savireguliacijos institucija, ypač jei teisėjo atleidimo atveju Respublikos Prezidentas, atsižvelgdamas į konkretaus atvejo sudėtingumą, sutiktų palūkėti ir neprieštarautų Teisėjų tarybos sprendimui pasitelkti konsultacijoms (preliminarioms įžvalgoms ir nesaistančioms išvadoms) labiau specializuotą teisėjų savivaldos instituciją.

Tačiau net ir tokiu padvigubintos (sudvejintos) teisėjo vardo pažeminimo aplinkybių griežtesnės patikros atveju nerealų (naivoka) tikėtis, kad „nei teismų sistemai, nei <...> visuomenei nekiltų pagrįstų abejonių“ dėl Teisėjų tarybos sprendimo pagal kitos specializuotos teisėjų savivaldos institucijos preliminarą išvadą patarti (pritarti) ar nepatarti (nepritarti) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ar Apeliacinio teismo teisėjo, netekusio imuniteto tarp Seimo sesijų, pirmalaikiam atleidimui prieš jo valią. Teisinėje valstybėje svarbiausia – nepriklausomo teisinio vertinimo ir kvalifikavimo išsamumas ir visapusiškumas, bet ne visuomenės pagrįstų abejonių nesukėlimas ar išsklaidymas formaliai pailgintu ir padvigubintu (sudvejintu) vertinimu ir kvalifikavimu, kurį atliktų dvi teisėjų savivaldos ir savi-reguliacijos institucijos.

Teigiamas tokios dviejų pakopų naujovės vizijos aspektas – Respublikos Prezidento *nemalonę* užsitraukusio teisėjo galimybė būti išklaustam ir kitaip gintis nuo gresiančio atleidimo *du kartus*, tarsi pirmoje ir antroje teisėjų savivaldos instancijose (*kvazijurisdikcinėse* institucijose).

8. Teisėjų tarybos konstitucinio skundo Konstituciniam Teismui aspektai

Lietuvos 1992 m. Konstitucijoje nėra dviejų *explicitinių* (tiesiogiai išreikštų, pažodžiui suformuluotų) nuostatų, įtvirtintų Lenkijos 1997 m. Konstitucijos (Jarašiūnas, Mesonis, 2004, 212–267) 186 straipsnyje: „Nacionalinė teismų taryba saugo teismų ir teisėjų nepriklausomumą“ (1 dalis); „Nacionalinė teismų taryba gali kreiptis į Konstitucinį Tribunalą su prašymu ištirti norminių aktų atitiktį Konstitucijai ta apimtimi, kuria jie susiję su teismų ir teisėjų nepriklausomumu“ (2 dalis)³⁴.

Taigi kaimyninės Lenkijos valstybės teismų savivaldos aukščiausioji institucija turi konstituciškai garantuotą *specialią procesinę priemonę* prireikus ginti teismų ir teisėjų interesus kraštutinio kreipimosi į Konstitucinį Tribunalą būdu, ginčydama šio teismo kompetencijai priskirtus parlamento, vyriausybės ar prezidento priimtus aktus, kurie susiję su teismų ir teisėjų nepriklausomumo organizaciniais ar materialiniais finansiniais aspektais.

Analogiška Lietuvos Teismų tarybos procesinė galimybė iki šiol, deja, konceptualiai miglota ir nepatvirtinta atitinkamu „teismų praktikos“ precedentu. Iki

34 Lenkijos Konstitucijos 187 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Nacionalinę teismų tarybą sudaro: 1) Aukščiausiojo Teismo pirmasis pirmininkas, teisingumo ministras, Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas ir Respublikos prezidento paskirtas asmuo, 2) penkiolika narių, išrinktų iš Aukščiausiojo Teismo, bendrųjų teismų, administracinių teismų ir karinių teismų teisėjų, 3) keturi nariai, Seimo išrinkti iš deputatų, ir du nariai, Senato išrinkti iš senatorių.“

Lietuvos Seimo 2019 m. kovo 19 d. priimtos ir 2019 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojusios Konstitucijos 106, 107 straipsnių pataisos Nr. XIII-2004 Teisėjų taryba nebuvo nurodyta tarp tų 5 specialiųjų įgaliotųjų subjektų, kurie turėjo teisę prašyti, kad Konstitucinis Teismas ištirtų jo kompetencijai priskirtus Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtus teisės aktus, pvz., Vyriausybės parengtą (nutarimu pateiktą) ir Seimo priimtą (įstatymu patvirtintą) kitų metų valstybės biudžetą. To prašyti pagal Konstitucijos 106, 107 straipsnių nuostatas galėjo tik teismai, Seimas *in corpore*, ne mažiau kaip 29 Seimo nariai, Vyriausybė, Respublikos Prezidentas (jis galėjo ir dabar gali prašyti ištirti tik Vyriausybės priimtus aktus).

Minėta Seimo 2019 m. kovo 19 d. priimta Konstitucijos pataisa įtvirtina naują papildomą (šeštąją) subjektą, įgaliotą aktyvinti konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimą. Tai provokuoja iki šiol oficialioje doktrinoje tinkamai neišsivildentą ir neatsakytą klausimą, ar Teisėjų taryba patenka į naujos Konstitucijos 106 straipsnio 4 dalies nuostatos turinį: „Kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl Konstitucijos 105 straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse nurodytų aktų, jeigu jų pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves ir šis asmuo išnaudojo visas teisinės gynybos priemones. Šios teisės įgyvendinimo tvarką nustato Konstitucinio Teismo įstatymas.“

Pastarasis įstatymas sukonkretina, kad asmuo, išnaudojęs įprastas teisinės (teisminės) gynybos priemones gindamas *savo konstitucines teises*, per 4 mėnesius nuo jam nepalankaus galutinio neskundžiamo teismo baigiamojo sprendimo įsisteisėjimo gali tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl jo kompetencijai priskirtų teisės aktų, kurie buvo tam asmeniui nepalankiai taikomi, atitikties Konstitucijai patikros (o dėl Vyriausybės nutarimo ar Respublikos Prezidento dekreto – ir atitikties įstatymams patikros).

Viena vertus, galima impulsyviai teigti, kad prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės, kurios garantuojamos Konstitucijos II skirsnyje ir jame įterptame 18 straipsnyje, esą atspindi, jog *juridiniai asmenys* ir jais esančios valstybės institucijos neturėtų būti laikomi žmogaus, piliečio ar kitaip nurodyto asmens konstitucinių teisių ir laisvių subjektais. Antraip minėtas iki reorganizacijos buvęs Statistikos departamentas ar buvusi Darbo birža arba valstybės įmonė „Registrų centras“ (ar „Lietuvos geležinkeliai“) esą galėtų konstituciniu skundu gintis nuo valstybės įstatymų leidėjo ir jo teisėkūros keitimų keliamos pertvarkymo ar likvidavimo grėsmės. Antai valstybės kontroliuojama akcinė bendrovė „Klaipėdos nafta“, kuriai Ministro Pirmininko A. K. vadovaujama Vyriausybė 2012 m. vasario 15 d. nutarimu Nr. 199, priimtu finansų krizės laikotarpiu, kai buvo mažinami teisėjų ir valstybės tarnautojų bei pareigūnų atlyginimai, neįprastai „pritarimu nenurodė“ (tarsi imperatyviai nepavedė) besąlygiškai statyti suskystintų gamtinių dujų terminą (tik tam „pritarė“ esą pačios bedrovės iniciatyva; žr.: Konstitucinio

Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimą)³⁵, kai dar nebuvo konstitucinio skundo, vargiai būtų galėjusi smulkiųjų privačių akcininkų reikalavimu veiksmingai teikti konstitucinį skundą ir tokiu būdu gintis nuo valstybės, kuriai atstovavo Vyriausybė, jei tokia gynybos teisinė priemonė tuomet būtų įtvirtinta Konstitucijoje. Todėl gali susidaryti įspūdis, kad Teisėjų taryba, kaip institucija, negalėtų būti laikoma konstitucinio skundo subjektu, nes santykyje „žmogus – valstybė“ neturi ir negali ginti savo, kaip nefizinio asmens, konstitucinių teisių ir laisvių.

Kita vertus, nuo Konstitucinio Teismo 1996 m. kovo 15 d. nutarimo, kuriuo pakeista ankstesnė asmenų lygiateisiškumo doktrina pagal 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimą, juridiniai asmenys pripažįstami atitinkamų konstitucinių asmens teisių ir laisvių subjektais, pvz., Konstitucijos 29 straipsnyje garantuojamo asmenų *lygiateisiškumo* (nediskriminavimo, privilegijų neteikimo) aspektu.

Be to, individualaus konstitucinio skundo koncepcija, kurią Seimas buvo patvirtinęs dar 2007 metais, pagal jos 10 punktą „Įtvirtinti individualaus konstitucinio skundo subjektą – asmenį (fizinį ir juridinį), kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos“, suponuoja, kad ne tik fiziniai, bet ir juridiniai asmenys galėtų būti laikomi subjektais, galinčiais teikti skundą, kuris abstrakčiai vadinamas konstituciniu skundu. Analogiška įžvalga gali būti grindžiama minėto Konstitucinio Teismo įstatymo atitinkamomis nuostatomis.

Antai, net tik Seimo Pirmininkas kaip fizinis asmuo, kuriam Seimas pareiškė nepasitikėjimą, galėtų, išnaudojęs gynybos priemones ginant Seimo nario teises būti išrinktam Seimo Pirmininku ir nebūti atleistam iš pareigų nesilaikant tam nustatytos tvarkos, teikti skundą Konstituciniam Teismui dėl Seimo priimto nutarimo (ir (ar) šio akto priėmimo pagrindu buvusio Seimo statuto) atitikties Konstitucijai patikros. Analogiška konstitucinė gynyba galėtų būti įgyvendinta *juridinio asmens* statusą turinčios aukštosios mokyklos, ginančios konstituciškai garantuotą autonomiją, arba savivaldybės, ginančios jai suteiktą savivaldos teisę, konstituciniu skundu.

35 Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarime, be kita ko, nurodyta: „Konstitucinio Teismo posėdžiui gauti suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovių <...> paaiškinimai. Juose teigiama, kad Vyriausybės 2012 m. vasario 15 d. nutarimas Nr. 199 tiek, kiek juo *přitariama* (paryškinta – *aut.*), kad AB „Klaipėdos nafta“, kaip SGD terminalo projekto įgyvendinimo bendrovė, įgyvendintų SGD terminalo projektą, neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 1 daliai. Vyriausybės atstovių pozicija grindžiama šiais argumentais. <...> Ginčijamu Vyriausybės nutarimu <...> nenustatyta jokių atitinkamos ūkinės veiklos ribojimų ar draudimų statyti panašius SGD terminalus. <...> AB „Klaipėdos nafta“ buvo vienintelė ir tinkamiausia bendrovė SGD terminalo projektui įgyvendinti. SGD terminalo įstatymo ir ginčijamo Vyriausybės nutarimo priėmimo metu AB „Klaipėdos nafta“ jau buvo strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinti bendrovė, kurios daugiau kaip 2/3 akcijų valdė valstybė, <...> todėl pavesti jai tęsti projektą buvo efektyviausia <...>“. Pareiškėjas (Seimo narių grupė) argumentavo kitaip: „Tai reiškia, kad AB „Klaipėdos nafta“ Vyriausybės sprendimu be konkurso parinkta SGD terminalo projekto įgyvendinimo bendrove, nors yra (gali būti) kitų bendrovių, norinčių statyti SGD terminalą. Dėl to pažeidžiamos Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva.“

Vadinasi, svarbiausia – ne tai, ar pareiškėjas fizinis (juridinis) asmuo, bet tai, ar jis gali argumentuotai pagrįsti jam pagal Konstituciją ar iš jos kylančių įstatymų (juo labiau iš Konstitucijos 111 straipsnio 4 dalyje nurodyto Teismų įstatymo) tiesiogiai ar netiesiogiai garantuotų atitinkamų teisių ir laisvių pažeidimą, pvz., Seimo ar Vyriausybės priimtu aktu.

Nekyla abejonių ir poreikio detaliau įrodinėti, kad Teisėjų taryba, kaip aukščiausioji teismų ir teisėjų savireguliacijos ir savivaldos institucija, turi jai konstituciškai priskirtas specifines konstitucines teises (atstovauti ir ginti teismų ir teisėjų teisėtus lūkesčius), kurios gali būti pažeistos Seimo priimtu įstatymu ar Vyriausybės nutarimu. Todėl nėra pagrindo neigti ar kvestionuoti Teisėjų tarybos *procesinį subjektiškumą* (materialinį suinteresuotumą), kuris būtinas tinkamai pasinaudoti konstitucinio skundo Konstituciniam Teismui naujove ir jos didėjančia svarba asmens teisių gynimo būdų sistemoje (Pūraitė-Andrikienė, 2022).

Išvados

1. Nacionalinės teismų administracijos sukūrimas ir išėmimas iš Teisingumo ministerijos organizacinės struktūros su teisingumo ministru priešakyje, viena vertus, sustiprina teismų finansinį organizacinį savarankiškumą ir, kita vertus, nesustiprina Teisėjų tarybos ar kitos teisėjų profesinės savivaldos institucijos galimybių tiesiogiai derėtis su Vyriausybės nariais dėl jų pritarimo ar nepritarimo Finansų ministerijos parengtam kitų metų valstybės biudžeto įstatymo projektui ir jame numatytiems (suplanuotiems) asignavimams teisingumo vykdymo sistemai.
2. Teismų finansavimo taryba galėtų (turėtų) būti įtvirtinama jai skirtame specialiaame įstatyme (bet ne Teismų įstatyme). Šios naujos tarybos nariais galėtų (turėtų) būti mažiausiai 16 narių: aštuoni iš trijų teismų sistemų (Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkai bei kancleriai), kurie prireikus galėtų sudaryti *dvi frakcijas* „konstitucinės ir administracinės justicijos“, „baudžiamosios ir civilinės justicijos“, ir aštuoni iš politikų ir ministerijų politinės vadovybės sistemos (teisingumo ministras ir jo paskirtas viceministras, finansų ministras ir jo paskirtas viceministras, Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkas ir jo pavaduotojas, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas ir jo pavaduotojas), kurie prireikus galėtų sudaryti taip pat *dvi frakcijas* „politikų teisininkų“ ir „politikų finansininkų“. Jei būtų prisibijoma lyginio skaičiaus (16) ir balsams pasidalijus po lygiai susidaranti šachmatų *pato* situacijos, septynioliktuoju nariu galėtų (turėtų) būti Respublikos Prezidento vyriausiasis patarėjas teisės klausimais (ar kitas dekretu deleguotas įgaliotas atstovas), kuris užtikrintų Tarybos posėdžių parengimą ir surengimą

Prezidentūroje kaip idealiai „neutralioje vietoje“. Teismų finansavimo tarybos sprendimai turėtų būti tvirtinami Teisėjų tarybos sprendimais, taigi galėtų būti atmetami. Tai užtikrintų, kad Teisėjų taryba, o ne kitokia teismų taryba, būtų (liktų) aukščiausioji teismų ir teisėjų savireguliacijos ir savivaldos institucija, kaip tai pabrėžiama Konstitucinio Teismo doktrinoje.

3. Įstatymų leidėjas, konstituciškai galėdamas įtvirtinti naują Teismų finansavimo tarybą, deja, turi pernelyg ribotas ir labai abejotinas galimybes papildomai įtvirtinti naują specializuotą Teisėjo vardo pažeminimo nustatymo tarybą (ar Teisėjų tarybą teisėjo vardo pažeminimo klausimams spręsti). Pastarasis teisėkūros variantas išskaidytų Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje numatytus dabartinės universalios Teisėjų tarybos įgaliojimus nagrinėti ir spręsti visus teisėjų karjeros klausimus. Problema sumažėtų ir galbūt galėtų būti paneigta Konstituciniame Teisme, jei naujos specializuotos Teisėjo vardo pažeminimo nustatymo tarybos (ar Teisėjų tarybos teisėjo vardo pažeminimo klausimams spręsti) sprendimai būtų *preliminarūs* ir todėl turėtų būti tvirtinami bei galėtų būti atmetami Teisėjų taryboje. Pastarasis variantas reikštų, kad nauja specializuota taryba nebūtų aukščiausioji ir vienintelė institucija nagrinėti teisėjų atleidimo pažeminus teisėjo vardą klausimus. Ji šiek tiek dubliuotų Teisėjų garbės teismo funkcijas, kurios turėtų būti peržiūrėtos (inventorizuotos).
4. Teisėjų taryba, kaip konstitucinio lygmens aukščiausioji teismų ir teisėjų interesams atstovaujanti ir juos ginanti savireguliacijos ir savivaldos institucija bei atsvara politinio pobūdžio valstybės institucijoms, argumentuotai pažymėdama abejotinus ir juo labiau akivaizdžiai probleminius teismų ir teisėjų nepriklausomumo aspektus, nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. gali būti kvalifikuojama kaip Konstitucijos 106 straipsnio 4 dalyje numatytą įgaliotą asmenį atitinkantis subjektas, kuris, išnaudojęs įprastas teisinės gynybos priemones gindamas *savo konstitucines teises*, per 4 mėnesius gali tiesiogiai skundu kreiptis į Konstitucinį Teismą, prašydamas ištirti, ar teisinės valstybės principui ir Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam teismų ir teisėjų nepriklausomybės principui neprieštarauja, pvz., Vyriausybės parengtas (nutarimu pateiktas) ir Seimo priimtas (įstatymu patvirtintas) atitinkamų metų valstybės biudžetas tiek, kiek jame numatyti asignavimai teismams nesudaro tinkamų prielaidų veiksmingai vykdyti teismams priskirtą teisingumo funkciją.

Šaltinių sąrašas

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymas (2019). *TAR*, 5330.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67, 119, 122, 124, 141 ir 143 straipsnių pakeitimo įstatymas (2022 m. balandžio 21 d. Nr. XIV-1028). *TAR*, 8142.
4. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 46-851.
5. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymas (2002 m. sausio 24 d. Nr. IX-732). *Valstybės žinios*, 17-649.
6. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119, 120 ir 121 straipsnių pakeitimo įstatymas (2006 m. gegužės 23 d. Nr. X-611). *Valstybės žinios*, 60-2121.
7. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 71-1706.
8. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 30-856.
9. Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 56-1644; *TAR*, 2020, 15502.
10. Lietuvos Respublikos nacionalinės teismų administracijos įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 31-1130.
11. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 73-3085.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 13, 24, 27, 39, 40, 44, 44-1, 45, 46 straipsnių ir dešimtojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymas (2009 m. liepos 7 d. Nr. XI-319). *Valstybės žinios*, 85-3576.
13. Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas (2016). *TAR*, 18825.
14. Lietuvos Respublikos oficialiosios statistikos ir valstybės duomenų valdysenos įstatymas (2022 m. liepos 19 d. redakcija). *TAR*, 16123.
15. Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 77-3061.
16. Lietuvos Respublikos Seimo 2019 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl <...> atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“. *TAR*, 15137.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. vasario 15 d. nutarimas Nr. 199 „Dėl Lietuvos Respublikos suskystintų gamtinių dujų terminalo įstatymo įgyvendinimo“ (2012 m. liepos 11 d. redakcija). *Valstybės žinios*, 83-4387.
18. Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekretas Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“. *Valstybės žinios*, 73-3363.
19. Respublikos Prezidento 2019 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 1K-1553 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo <...> įgaliojimų sustabdymo ir sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn“. *TAR*, 2668.
20. Respublikos Prezidento 2019 m. liepos 30 d. dekretas Nr. 1K-25 „Dėl kreipimosi į Teisėjų tarybą“. *TAR*, 12558.
21. Respublikos Prezidento 2019 m. rugpjūčio 16 d. dekretas Nr. 1K-45 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti <...> iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“. *TAR*, 13173.

Specialioji literatūra

1. Abramavičius, A., Jarašiūnas, E. (2004). Konstitucinė dimensija baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 53, 7–26.

2. Arlauskas, S. (2004). *Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys*. Vilnius: MRU leidybos centras.
3. Birmontienė, T. (2022). Teisėjų nepriklausomumo garantijos ir atleidimo (pašalinimo) iš pareigų pagrindai. Iš: *Kelyje su Konstitucija*. Recenzuotų straipsnių rinkinys. B. Sudavičius (red.). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 12–32.
4. Borusevičiūtė, M. (2022). Kaip Konstitucijos sergėtojai susilpnino aukščiausių grandžių bendrosios kompetencijos teismų teisėjų nepriklausomumo apsaugą. Iš: *Kelyje su Konstitucija*. Recenzuotų straipsnių rinkinys. B. Sudavičius (red.). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 33–52.
5. Habermas, J. (2002). *Modernybės filosofinis diskursas*. Vilnius: Alma littera.
6. Jarašiūnas, E., Mesonis, G. (2004) (sudarytojai). Lenkijos Respublikos Konstitucija (1997). Iš: *Užsienio šalių konstitucijos: mokomasis leidinys*. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 212–267.
7. Jarašiūnas, E. (2007). Teisminės valdžios organizacijos ir veiklos konstitucinės problemos (teisminės valdžios visavertiškumas, teismų sistemos bei teisėjų ir teismų nepriklausomumas). Iš: *Lietuvos konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
8. Jarašiūnas, E., Sinkevičius, V., Žilys J. (2017) (red.). *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vadovėlis. Antroji laida. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.
9. Kudaba, Č. (1989). *Lietuvos kultūros fondas. Tikslai ir patirtis pradinio Fondo kūrimosi laikotarpiu*. Lietuvos TSR „Žinijos“ draugija. Recenzavo G. Kirkilas. Už leidinį atsakingas vyr. referentas K. Bernotas. Pasirašyta spausdinti 1988 m. gruodžio 23 d. Tiražas 5000 egzempliorių. Vilnius: Lietuvos TSR „Žinijos“ draugijos valdybos rotaprintas.
10. Kūris, E. (2003). Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma. *Teisės problemos*, 3(41), 8–32.
11. Kūris, E. (red.) (2015). *Krizė, teisės viešpatavimas ir žmogaus teisės*. Šiauliai: AB „Titnagas“.
12. Kūris, Pr. 1995 m. lapkričio 9 d. viešas laiškas. Lietuvos Respublikos Seimas, Valstybės ir teisės komiteto posėdžių protokolai. Nr. 1-46. F. 2, ap. 4, bylos nr. 263.
13. Griškevič, L. (2013). *Autentiškos teismų sistemos sukūrimas Lietuvoje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
14. Maksimaitis, M. (2015). *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija*. Vilnius: Justitia.
15. Maksimaitis, M. (2019). Penki okupacijos dešimtmečiai šimtametėje Lietuvos teisės raidos panoramoje. *Teisė*, 111, 8–22.
16. Masnevaitė, E., Pūraitė-Andrikienė, D., Žalimas, D. (2015). Teismų nepriklausomumas ir teisinių ginčų sprendimas. Iš: *Krizė, teisės viešpatavimas ir žmogaus teisės*. Kūris, E. (red.). Šiauliai: AB „Titnagas“, 450–505.
17. Plečkaitis, R. (1978). *Logikos įvadas*. Vilnius: Mintis.
18. Pūraitė-Andrikienė, D. (2022). *Lietuvoje įtvirtintas konstitucinio skundo institutas kaip žmogaus teisių apsaugos įrankis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
19. Ragulskytė-Markovienė, R. (2022). Teisėjo nepriklausomumo garantijos ir jų užtikrinimas Lietuvoje. Iš: *Konstitucija ir teisinė sistema. Liber Amicorum Vytautui Sinkevičiui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

20. Sinkevičius, V. (2010). Teisėjo atleidimas iš pareigų: konstitucinės doktrinos teoriniai ir praktiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2(120), 93–119.
21. Sinkevičius, V. (2012). 1992 m. Konstitucijos rengimas: to laikotarpio užrašų fragmentai. Iš: *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmis: patirtis ir iššūkiai*. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Sudarė E. Kūris, E. Masnevaitė. Vilnius: Vilniaus universitetas ir Notarų rūmai, 19–28.
22. Šileikis, E. (2005). *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Antra laida. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
23. Šileikis, E. (2006). Aktyvistinė konstitucinė justicija kaip subtili diskrecija inspiruoti teisinius modelius. *Jurisprudencija*, 12(90), 51–60.
24. Šileikis, E. (2009). Socialinių mokslų forumas pašaliečio akimis arba ko „tūlas teisininkas“ galėjo pasisemti iš „neteisininkų“, *Politologija*, 2, 158–171.
25. Šileikis, E. (2014). *Partijų finansavimo teisės sistemos įžvalgos*. Vilnius: Lietuvos mokslo periodikos asociacija.
26. Šileikis, E. (2019). Podstawy statusu Rządu Litwy i aktualności konstytucyjne z lat 2016–2018, in: *Wokół rządu w polskim i litewskim prawie konstytucyjnym*. Pod redakcją Dariusza Goreckiego. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 151–197.
27. Šileikis, E. (2020). Vyriausybės ir Seimo sumanymų reformuoti notariatą ir notarų savivaldą konstitucinių aspektų įžvalgos. *Notariatas*, 30, 42–59.
28. Šinkūnas, H. (2012). Ar speciali teisėjų institucija turėtų būti sudaryta tik iš teisėjų? Iš: *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis – recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys: Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui* (red. G. Švedas). Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Alumnų draugija, 201–211.
29. Šinkūnas, H. (2012). Apie teisėjų nepriklausomumą, veiksmingumą ir atsakomybę. Iš: *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmis: patirtis ir iššūkiai*. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Sudarė E. Kūris, E. Masnevaitė. Vilnius: Vilniaus universitetas ir Notarų rūmai, 123–130.
30. Šliogeris, A. (1996). *Transcendencijos tyla*. Vilnius: Pradai.
31. Valančius, K. (1989). *Lietuvos valstybės konstitucijos*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Mokslas.
32. Valančius, K. (2001). *Lietuvos valstybės konstitucijos*. Antrasis leidimas. Vilnius: UAB Ekonomikos mokymo centras.
33. Veličkaitė, D. (2019). *Viešasis interesas ir jo įgyvendinimo sąlygos architektūros srityje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
34. Vitkutė, E. A. (2020). *Profesinė savivalda Lietuvos viešojoje teisėje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Teismų praktika

1. Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 85-3094.
2. Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1995-12-13, Nr. 101-2264.
3. Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 109-3192.

4. Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 51-1894.
5. Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 7-287.
6. Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 134-5427.
7. Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 136-5529.
8. Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimas. *TAR*, 5147.
9. Konstitucinio Teismo 2022 m. balandžio 15 d. nutarimas. *TAR*, 7867.

Elektroniniai leidiniai

1. LRT.lt, Prano Kūrio atviras laiškas Prezidentui (1995 m. lapkričio 10 d. laidos įrašas) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000209683/panoramos-archyvai-prano-kurio-atviras-laiskas-prezidentui> [žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.].
2. LRT.lt, 2020 m. rugpjūčio 4 d., Meilutis, M. *Teismų pastato Vilniuje statybos konkursas nutrauktas dėl per didelių kainų* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1203875/teismu-pastato-vilniuje-statybos-konkursas-nutrauktas-del-per-dideliu-kainu> [žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d.].
3. LRT.lt, 2020 m. spalio 30 d., Meilutis, M. *Teisėjų taryba ragina Konstitucinio Teismo vadovą liautis menkinti kitus teismus* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1266521/teiseju-taryba-ragina-konstitucinio-teismo-vadova-liautis-menkinti-kitus-teismus> [žiūrėta 2023 m. gegužės 13 d.].
4. LRT.lt, 2022 m. birželio 6 d. Beliavska, J. *Siūloma leisti gyventojams skirti GPM dalį krašto apsaugos institucijoms* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1712625/siuloma-leisti-gyventojams-skirti-gpm-dali-krasto-apsaugos-institucijoms> [žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d.].
5. europa.eu, 2020 m. liepos 15 d., *2022 m. teisinės valstybės principo taikymo ataskaita: Europos Komisija teikia konkrečias rekomendacijas ES valstybėms narėms* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://lithuania.representation.ec.europa.eu/news/2022-m-teisines-valstybes-principo-taikymo-ataskaita-europos-komisija-teikia-konkreacias-2022-07-15_lt [žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d.].
6. Teismai.lt, 2020 m. liepos 28 d., *Nutrauktas teismų pastato Šeimyniškių gatvėje statybos konkursas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: (<https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/nutrauktas-teismu-pastato-seimyniskiu-gatveje-statybos-konkursas/7824>) [žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d.].
7. Teismai.lt, 2021 m. rugpjūčio 27 d., *Teisėjų taryba pritaria Lenkijos teisėjų tarybos pasalinimui iš Europos teismų tarybų tinklo* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/teiseju-taryba-pritaria-lenkijos-teiseju-tarybos-pasalinimui-is-europos-teismu-tarybu-tinklo/9167> [žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d.].
8. Teismai.lt, 2023 m. sausio 21 d., Kraulišė, R. *Sigita Rudėnaitė: silpstant teismų sistemai silpnėja pati teisinė valstybė* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/sigita-rudenaite-silpstant-teismu-sistemai-silpnėja-pati-teisine-valstybe/10785> [žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.].
9. Delfi.lt, 2020 m. sausio 17 d., Levickytė, P. *Lingė apie valdančiųjų kėslus: prezidentą nori paversti notaru* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/li>

- thuania/linge-apie-valdanciuju-keslus-prezidenta-nori-paversti-notaru.d?id=83297865 [žiūrėta 2023 m. gegužės 4 d.].
10. Delfi.lt, 2021 m. vasario 6 d., Drakšas, R. *Teisininko-komentaras. Ar prezidento sprendimas Misiūno neskirti teisėju – teisėtas ir teisingas?* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/law/teisininko-komentaras-ar-prezidento-sprendimas-misiuno-neskirti-teiseju-teisetas-ir-teisingas.d?id=86418993> [žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.].
 11. Delfi.lt, 2022 m. spalio 23 d. Perednis, A., Spurlytė, V. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkė įvardijo, kiek uždirba: tai sabotžas prieš valstybę* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvos-auksciausiojo-teismo-pirmininke-ivardijo-kiek-uzdirba-tai-sabotzas-pries-valstybe.d?id=91530863> [žiūrėta 2023 m. gegužės 4 d.].
 12. Teise.pro., 2020 m. lapkričio 7 d., Kryževičius, G. *Paraleliniai teisinės tikrovės pasauliai* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2020/11/07/g-kryzevicius-paraleliniai-teisines-tikroves-pasauliai/> [žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.].
 13. Teise.pro. 2020 m., spalio 28 d. Sinkevičius, V. *Teisėjų tarybos diskrecijos ribos* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2020/10/28/v-sinkevicius-teiseju-tarybos-diskrecijos-ribos/> [žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.].
 14. Teise.pro., 2020 m. lapkričio 24 d., Šinkūnas, H. *Teisinės valstybės krizė Europoje – Lenkijos pavyzdys* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2020/11/24/h-sinkunas-teisines-valstybes-krize-europoje-lenkijos-pavyzdys/> [žiūrėta 2023 m. gegužės 6 d.].
 15. Teise.pro., 2020 m. gruodžio 10 d., Rudėnaitė, S.: *principinis Teisėjų tarybos siekis – pakelti teismų autoritetą visuomenėje ir valstybėje* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2020/12/10/s-rudenaite-principinis-teiseju-tarybos-siekis-pakelti-teismu-autoriteta-visuomeneje-ir-valstybeje/> [žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.].
 16. Teise.pro., 2019 m. rugpjūčio 1 d. Šileikis, E. *Ką daryti Teisėjų tarybai: teisėjų atleidimas dėl jų vardo galimo pažeminimo arba dėl priesaikos sulaužymo apkaltos tvarka* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2019/08/01/e-sileikis-ka-daryti-teiseju-tarybai-teiseju-atleidimas-del-ju-vardo-galimo-pazeminimo-arba-del-priesaikos-sulauzymo-apkaltos-tvarka/> [žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.].
 17. Teise.pro., 2022 m. spalio 7 d. Borusevičiūtė, M. *Metinės teisinės valstybės principo taikymo ataskaitos tikslas Lietuvos skyriaus kontekste: per didelis Europos Komisijos optimizmas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2022/10/07/m-boruseviciute-metines-teisines-valstybes-principo-taikymo-ataskaitos-tikslas-lietuvos-skyriaus-kontekste-per-didelis-europos-komisijos-optimizmas/> [žiūrėta 2023 m. balandžio 10 d.].
 18. Lrytas.lt., 2021 m. balandžio 17 d. Kuizinaite, M. *Sugrįš į darbą arba atsidurs už grotų: į purvą įmurdytas teisėjas prakalbo apie garsiąją bylą ir D. Grybauskaitės žaidimus* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2021/04/17/news/sugris-i-darba-arba-atsidurs-uz-grotu-i-purva-imumrdytas-teisejas-prakalbo-apie-garsiaja-byla-ir-d-grybauskaites-zaidimus-19047377> [žiūrėta 2023 m. gegužės 14 d.].